

પરમાગમ શ્રી અષ્ટપ્રાભૂત

(ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ)

૧. દર્શનપ્રાભૂત

આ પ્રાભૂતમાં, ‘ધર્મનું મૂળ દર્શન છે’—એ રહસ્યગંભીર મહાસૂત્રથી શરૂ કરીને સમ્યગ્દર્શનનો પરમ મહિમા વર્ણવવામાં આવ્યો છે.

(હરિગીત)

પ્રારંભમાં કરીને નમન ^૧જિનવરવૃષભ મહાવીરને,
સંક્ષેપથી હું યથાક્રમે ભાખીશ દર્શનમાર્ગને. ૧.

રે! ધર્મ ^૨દર્શનમૂલ, ઉપદેશ્યો જિનોએ શિષ્યને;
તે ધર્મ નિજ કર્ણે સુણી દર્શનરહિત નહિ વંદ્ય છે. ૨.

^૩દેગ્ભ્રષ્ટ જીવો ભ્રષ્ટ છે, દેગ્ભ્રષ્ટનો નહિ મોક્ષ છે;
ચારિત્રભ્રષ્ટ મુકાય છે, દેગ્ભ્રષ્ટ નહિ મુક્તિ લહે. ૩.

સમ્યક્ત્વરત્નવિહીન જાણે શાસ્ત્ર બહુવિધને ભલે,
પણ શૂન્ય છે આરાધનાથી તેથી ત્યાં ને ત્યાં ભમે. ૪.

સમ્યક્ત્વ વિણ જીવો ભલે તપ ઉગ્ર ^૪સુષ્ટુ આચરે,
પણ લક્ષ કોટિ વર્ષમાંયે બોધિલાભ નહીં લહે. ૫.

૧. જિનવરવૃષભ = તીર્થંકર.

૨. દર્શનમૂલ = સમ્યગ્દર્શન જેનું મૂળ છે એવો.

૩. દેગ્ભ્રષ્ટ = સમ્યગ્દર્શનરહિત. ૪. સુષ્ટુ = સારી રીતે.

સમ્યક્ત્વ-દર્શન-જ્ઞાન-બળ-વીર્યે અહો! વધતા રહે
 કલિમલરહિત જે જીવ, તે ^૧વરજ્ઞાનને અચિરે લહે. ૬.

સમ્યક્ત્વનીરપ્રવાહ જેના હૃદયમાં નિત્યે વહે,
 તસ બદ્ધકર્મો ^૨વાલુકા-આવરણ સમ ક્ષયને લહે. ૭.

દેગભ્રષ્ટ, જ્ઞાને ભ્રષ્ટ ને ચારિત્રમાં છે ભ્રષ્ટ જે,
 તે ભ્રષ્ટથી પણ ભ્રષ્ટ છે ને નાશ અન્ય તણો કરે. ૮.

જે ધર્મશીલ, સંયમ-નિયમ-તપ-યોગ-ગુણ ધરનાર છે,
 તેનાય ભાખી દોષ, ભ્રષ્ટ મનુષ્ય દે ભ્રષ્ટત્વને. ૯.

જ્યમ મૂળનાશે વૃક્ષના પરિવારની વૃદ્ધિ નહીં,
 જિનદર્શનાત્મક મૂળ હોય વિનષ્ટ તો સિદ્ધિ નહીં. ૧૦.

જ્યમ મૂળ દ્વારા સ્કંધ ને શાખાદિ બહુગુણ થાય છે,
 ત્યમ મોક્ષપથનું મૂળ જિનદર્શન કહ્યું જિનશાસને. ૧૧.

દેગભ્રષ્ટ જે નિજ પાય પાડે દેષ્ટિના ધરનારને,
 તે થાય મૂંગા, ^૩ખંડભાષી, બોધિ દુર્લભ તેમને. ૧૨.

વળી જાણીને પણ તેમને ^૪ગારવ-શરમ-ભયથી નમે,
 તેનેય બોધિ-અભાવ છે પાપાનુમોદન હોઈને. ૧૩.

જ્યાં જ્ઞાન ને સંયમ ^૫ત્રિયોગે, ઉભયપરિગ્રહત્યાગ છે,
 જે ^૬શુદ્ધ સ્થિતિભોજન કરે, દર્શન તદાશ્રિત હોય છે. ૧૪.

૧. વરજ્ઞાન = ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન અર્થાત્ કેવળજ્ઞાન.

૨. વાલુકા-આવરણ = વેળુનું આવરણ; રેતીની પાળ.

૩. ખંડભાષી = અસ્પષ્ટ ભાષાવાળા; તૂટક-ભાષાવાળા.

૪. ગારવ = (રસ-ઋદ્ધિ-શાતા સંબંધી) ગર્વ; મસ્તાઈ.

૫. ત્રિયોગ = (મનવચનકાયાના) ત્રણ યોગ. ૬. શુદ્ધ સ્થિતિભોજન = ત્રણ કરણથી શુદ્ધ (કૃત-કારિત-અનુમોદન વિનાનું) એવું ઊભાં ઊભાં ભોજન.

- સમ્યક્ત્વથી સુજ્ઞાન, જેથી સર્વ ભાવ જણાય છે,
 ને સૌ પદાર્થો જાણતાં અશ્રેય-શ્રેય જણાય છે. ૧૫.
- અશ્રેય-શ્રેયસુજાણ છોડી કુશીલ ધારે શીલને,
 ને શીલફળથી હોય ^૧અભ્યુદય, પછી મુક્તિ લહે. ૧૬.
- જિનવચનરૂપ દવા ^૨વિષયસુખરેચિકા, અમૃતમયી,
 છે વ્યાધિ-મરણ-જરાદિહરણી, સર્વ દુઃખવિનાશિની. ૧૭.
- છે એક ^૩જિનનું રૂપ, બીજું શ્રાવકોત્તમ-લિંગ છે,
 ત્રીજું કહ્યું આર્યાદિનું, ચોથું ન કોઈ કહેલ છે. ૧૮.
- પંચાસ્તિકાય, છ દ્રવ્ય ને નવ અર્થ, તત્ત્વો સાત છે,
 શ્રદ્ધે સ્વરૂપો તેમનાં, જાણો સુદૃષ્ટિ તેહને. ૧૯.
- જીવાદિના શ્રદ્ધાનને સમ્યક્ત્વ ભાખ્યું છે જિને
 વ્યવહારથી, પણ નિશ્ચયે આત્મા જ નિજ સમ્યક્ત્વ છે. ૨૦.
- એ જિનકથિત દર્શનરતનને ભાવથી ધારો તમે,
 ગુણરત્નત્રયમાં સાર ને જે ^૪પ્રથમ શિવસોપાન છે. ૨૧.
- થઈ જે શકે કરવું અને નવ થઈ શકે તે શ્રદ્ધવું;
 સમ્યક્ત્વ શ્રદ્ધાવંતને સર્વજ્ઞ જિનદેવે કહ્યું. ૨૨.
- દેગ, જ્ઞાન ને ચારિત્ર, તપ, વિનયે સદાય ^૫સુનિષ્ઠ જે,
 તે જીવ વંદનયોગ્ય છે—^૬ગુણધર તણા ^૭ગુણવાદી જે. ૨૩.

-
૧. અભ્યુદય = તીર્થંકરત્વાદિની પ્રાપ્તિ.
 ૨. વિષયસુખરેચિકા = વિષયસુખનું વિરેચન કરનારી.
 ૩. જિનનું રૂપ = જિનના રૂપ સમાન મુનિનું યથાજાત રૂપ.
 ૪. પ્રથમ શિવસોપાન = મોક્ષનું પહેલું પગથિયું.
 ૫. સુનિષ્ઠ = સુસ્થિત. ૬. ગુણધર = ગુણના ધરનારા.
 ૭. ગુણવાદી = ગુણોને પ્રકાશનારા.

જ્યાં રૂપ દેખી ^૧સાહજિક, આદર નહીં ^૨મત્સર વડે,
 સંયમ તણો ધારક ભલે તે હોય પણ કુ દૃષ્ટિ છે. ૨૪.
 જે ^૩અમરવંદિત શીલયુત મુનિઓ તણું રૂપ જોઈને
 મિથ્યાભિમાન કરે અરે! તે જીવ દૃષ્ટિવિહીન છે. ૨૫.
 વંદો ન અણસંયત, ભલે હો નગ્ન પણ નહિ વંધ તે;
 બંને સમાનપણું ધરે, એકે ન સંયમવંત છે. ૨૬.
 નહિ દેહ વંધ, ન વંધ કુલ, નહિ વંધ જન જાતિ થકી;
 ગુણહીન ક્યમ વંદાય? તે સાધુ નથી, શ્રાવક નથી. ૨૭.
 સમ્યક્ત્વસંયુત શુદ્ધભાવે વંદું છું મુનિરાજને,
 તસ બ્રહ્મચર્ય, સુશીલને, ગુણને તથા ^૪શિવગમનને. ૨૮.
 ચોસઠ ચમર સંયુક્ત ને ચોત્રીસ અતિશય યુક્ત જે,
 બહુજીવહિતકર સતત, કર્મવિનાશકારણ-હેતુ છે. ૨૯.
 સંયમ થકી, વા જ્ઞાન-દર્શન-ચરણ-તપ છે ચાર જે
 એ ચાર કેરા યોગથી, મુક્તિ કહી જિનશાસને. ૩૦.
 રે ! જ્ઞાન નરને સાર છે, સમ્યક્ત્વ નરને સાર છે;
 સમ્યક્ત્વથી ચારિત્ર ને ચારિત્રથી મુક્તિ લહે. ૩૧.
^૫દેગ-જ્ઞાનથી, સમ્યક્ત્વયુત ચારિત્રથી ને તપ થકી,
 —એ ચારના યોગે જીવો સિદ્ધિ વરે, શંકા નથી. ૩૨.
^૬કલ્યાણશ્રેણી સાથ પામે જીવ સમકિત શુદ્ધને;
 સુર-અસુર કેરા લોકમાં સમ્યક્ત્વરત્ન પુજાય છે. ૩૩.

૧. સાહજિક = સ્વાભાવિક; નૈસર્ગિક; યથાજાત.

૨. મત્સર = ઈર્ષ્યા; દ્વેષ; ગુમાન. ૩. અમરવંદિત = દેવોથી વંદિત.

૪. શિવગમન = મોક્ષપ્રાપ્તિ. ૫. દેગજ્ઞાન = દર્શન અને જ્ઞાન.

૬. કલ્યાણશ્રેણી = સુખોની પરંપરા; વિભૂતિની હારમાળા.

રે! ગોત્ર ઉત્તમથી સહિત ^૧મનુજત્વને જીવ પામીને,
સંપ્રાપ્ત કરી સમ્યક્ત્વ, અક્ષય સૌખ્ય ને મુક્તિ લહે. ૩૪.

ચોત્રીસ અતિશયયુક્ત, ^૨અષ્ટ સહસ્ર લક્ષણધરપણે
જિનચંદ્ર વિહરે જ્યાં લગી, તે ^૩બિંબ સ્થાવર ઉક્ત છે. ૩૫.

^૪દ્વાદશ તપે સંયુક્ત, નિજ કર્મો ખપાવી વિધિબળે,
^૫વ્યુત્સર્ગથી તનને તજી, પામ્યા ^૬અનુત્તમ મોક્ષને. ૩૬.

૧. મનુજત્વ = મનુષ્યપણું.

૨. અષ્ટ સહસ્ર = એક હજાર ને આઠ.

૩. બિંબ = પ્રતિમા.

૪. દ્વાદશ = બાર.

૫. વ્યુત્સર્ગથી = (શરીર પ્રત્યે) સંપૂર્ણ ઉપેક્ષાપૂર્વક.

૬. અનુત્તમ = સર્વોત્તમ.

૨. સૂત્રપ્રાભૂત

આ પ્રાભૂતમાં જિનસૂત્રાનુસાર વર્તન જીવને હિતરૂપ છે અને જિનસૂત્રવિરુદ્ધ વર્તન અહિતરૂપ છે—એમ સંક્ષેપમાં વર્ણવ્યું છે, તથા જિનસૂત્રકથિત મુનિલિંગાદિ ત્રણ લિંગોનું સંક્ષિપ્ત નિરૂપણ છે.

અર્હતભાષિત-અર્થમય, ગણધરસુવિરચિત સૂત્ર છે;
^૧સૂત્રાર્થના ^૨શોધન વડે સાધે શ્રમણ પરમાર્થને. ૧.

સૂત્રે ^૩સુદર્શિત જેહ, તે ^૪સૂરિગણપરંપર માર્ગથી
 જાણી ^૫દ્વિધા, શિવપંથ વર્તે જીવ જે તે ભવ્ય છે. ૨.

^૬સૂત્રજ જીવ કરે વિનષ્ટ ભવો તણા ઉત્પાદને;
 ખોવાય સોય ^૭અસૂત્ર, સોય સસૂત્ર નહિ ખોવાય છે; ૩.

આત્માય તેમ ^૮સસૂત્ર નહિ ખોવાય, હો ભવમાં ભલે;
^૯અદૃષ્ટ પણ તે સ્વાનુભવપ્રત્યક્ષથી ભવને હણે. ૪.

જિનસૂત્રમાં ભાખેલ જીવ-અજીવ આદિ પદાર્થને
 હેયત્વ-અણહેયત્વ સહ જાણે, સુદૃષ્ટિ તેહ છે. ૫.

૧. સૂત્રાર્થ = સૂત્રોના અર્થ.

૨. શોધન = શોધવું—ખોજવું તે.

૩. સુદર્શિત = સારી રીતે દર્શાવવામાં—કહેવામાં આવેલું.

૪. સૂરિગણપરંપર માર્ગ = આચાર્યોની પરંપરામય માર્ગ.

૫. દ્વિધા = (શબ્દથી અને અર્થથી—એમ) બે પ્રકારે.

૬. સૂત્રજ = શાસ્ત્રનો જાણનાર.

૭. અસૂત્ર = દોરા વિનાની.

૮. સસૂત્ર = શાસ્ત્રનો જાણનાર.

૯. અદૃષ્ટ પણ = દેખાતો નહિ હોવા છતાં (અર્થાત્ ઈન્દ્રિયોથી નહિ જણાતો હોવા છતાં).

- જિન-ઉક્ત છે જે સૂત્ર તે વ્યવહાર ને પરમાર્થ છે;
તે જાણી યોગી સૌખ્યને પામે, ^૧દહે મળપુંજને. ૬.
- ^૨સૂત્રાર્થપદથી ભ્રષ્ટ છે તે જીવ મિથ્યાદેષ્ટિ છે;
^૩કરપાત્રભોજન રમતમાંય ન યોગ્ય હોય ^૪સચેલને. ૭.
- ^૫હરિતુલ્ય હો પણ સ્વર્ગ પામે, કોટિ કોટિ ભવે ભમે,
પણ સિદ્ધિ નવ પામે, રહે સંસારસ્થિત—આગમ કહે. ૮.
- સ્વચ્છંદ વર્તે તેહ પામે પાપને મિથ્યાત્વને,
ગુરુભારધર, ઉત્કૃષ્ટ સિંહચરિત્ર, બહુતપકર ભલે. ૯.
- ^૬નિશ્ચેલ-કરપાત્રત્વ પરમજિનેન્દ્રથી ઉપદેષ્ટ છે;
તે એક મુક્તિમાર્ગ છે ને શેષ સર્વ અમાર્ગ છે. ૧૦.
- જે જીવ સંયમયુક્ત ને આરંભપરિગ્રહવિરત છે,
તે દેવ-દાનવ-માનવોના લોકત્રયમાં વંદ્ય છે. ૧૧.
- બાવીશ પરિષદને સહે છે, ^૭શક્તિશતસંયુક્ત જે,
તે કર્મક્ષય ને નિર્જરામાં નિપુણ મુનિઓ વંદ્ય છે. ૧૨.
- ^૮અવશેષ લિંગી જેહ સમ્યક્ જ્ઞાન-દર્શનયુક્ત છે
ને વસ્ત્ર ધારે જેહ, તે છે યોગ્ય ઈચ્છાકારને. ૧૩.

-
૧. દહે = બાળે.
૨. સૂત્રાર્થપદ = સૂત્રોનાં અર્થો અને પદો.
૩. કરપાત્રભોજન = હાથરૂપી પાત્રમાં ભોજન કરવું તે.
૪. સચેલ = વસ્ત્રસહિત.
૫. હરિ = નારાયણ.
૬. નિશ્ચેલ-કરપાત્રત્વ = વસ્ત્રરહિતપણું અને હાથરૂપી પાત્રમાં ભોજન કરવાપણું.
૭. શક્તિશત = સેંકડો શક્તિઓ.
૮. અવશેષ = બાકીના (અર્થાત્ મુનિ સિવાયના).

- ^૧સૂત્રસ્થ સમ્યગ્દેષ્ટિયુત જે જીવ છોડે કર્મને,
^૨‘ઈચ્છામિ’યોગ્ય પદસ્થ તે પરલોકગત સુખને લહે. ૧૪.
- પણ આત્મને ઈચ્છ્યા વિના ધર્મો અશેષ કરે ભલે,
 તોપણ લહે નહિ સિદ્ધિને, ભવમાં ભમે—આગમ કહે. ૧૫.
- આ કારણે તે આત્મની ત્રિવિધે તમે શ્રદ્ધા કરો,
 તે આત્મને જાણો પ્રયત્ને, મુક્તિને જેથી વરો. ૧૬.
- રે! હોય નહિ ^૩બાલાગ્રની અણીમાત્ર પરિગ્રહ સાધુને;
 કરપાત્રમાં પરદત્ત ભોજન એક સ્થાન વિષે કરે. ૧૭.
- જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ, ^૪તલતુષમાત્ર કરમાં નવ ગ્રહે,
 થોડુંઘણું પણ જો ગ્રહે તો પ્રાપ્ત થાય નિગોદને. ૧૮.
- રે! હોય બહુ વા અલ્પ પરિગ્રહ સાધુને જેના મતે,
 તે નિંદ્ય છે; જિનવચનમાં મુનિ નિષ્પરિગ્રહ હોય છે. ૧૯.
- ત્રણ ગુપ્તિ, પંચ મહાવ્રતે જે યુક્ત, સંયત તેહ છે;
 નિર્ગ્રંથ મુક્તિમાર્ગ છે તે; તે ખરેખર વંદ્ય છે. ૨૦.
- બીજું કહ્યું છે લિંગ ઉત્તમ શ્રાવકોનું શાસને;
 તે ^૫વાક્સમિતિ વા મૌનયુક્ત સપાત્ર ભિક્ષાટન કરે. ૨૧.
- છે લિંગ એક સ્ત્રીઓ તણું, ^૬એકાશની તે હોય છે;
 આર્યાય એક ધરે ^૭વસન, વસ્ત્રાવૃતા ભોજન કરે. ૨૨.

૧. સૂત્રસ્થ = શાસ્ત્રોનો જાણનાર અને યથાશક્તિ તદનુસાર વર્તનાર.

૨. ‘ઈચ્છામિ’યોગ્ય = ઈચ્છાકારને યોગ્ય.

૩. પદસ્થ = પ્રતિમાધારી. ૪. બાલાગ્ર = વાળની ટોચ.

૫. તલતુષમાત્ર = તલના ફોતરા જેટલું પણ.

૬. વાક્સમિતિ = વચનસમિતિ.

૭. એકાશની = એક વખત ભોજન કરનાર. ૮. વસન = વસ્ત્ર.

નહિ વસ્ત્રધર સિદ્ધિ લહે, તે હોય તીર્થંકર ભલે;
બસ નગ્ન મુક્તિમાર્ગ છે, બાકી બધા ઉન્માર્ગ છે. ૨૩.

સ્ત્રીને સ્તનોની પાસ, કક્ષે, યોનિમાં, નાભિ વિષે,
બહુ સૂક્ષ્મ જીવ કહેલ છે; ક્યમ હોય દીક્ષા તેમને? ૨૪.

જો હોય દર્શનશુદ્ધ તો તેનેય ^૧માર્ગયુતા કહી;
છો ચરણ ઘોર ચરે છતાં સ્ત્રીને નથી દીક્ષા કહી. ૨૫.

મનશુદ્ધિ પૂરી ન નારીને, પરિણામ શિથિલ સ્વભાવથી,
વળી હોય માસિક ધર્મ, સ્ત્રીને ધ્યાન નહિ નિઃશંકથી. ૨૬.

^૨પટશુદ્ધિમાત્ર સમુદ્રજલવત્ ગ્રાહ્ય પણ અલ્પ જ ગ્રહે,
ઈચ્છા નિવર્તી જેમને, દુખ સૌ નિવર્ત્યાં તેમને. ૨૭.

૧. માર્ગયુતા = માર્ગથી સંયુક્ત.

૨. પટશુદ્ધિમાત્ર = વસ્ત્ર ધોવા પૂરતું થોડું જ.

૩. ચારિત્રપ્રાભુત

આ પ્રાભુતમાં સમ્યક્ત્વચરણ-ચારિત્ર અને સંયમચરણ-ચારિત્રરૂપે ચારિત્રનું વર્ણન છે; સંયમ- ચરણને દેશસંયમચરણ અને પૂર્ણસંયમચરણ, એવા બે ભેદરૂપે વર્ણવતાં, શ્રાવકનાં બાર વ્રત, મુનિનો પંચેન્દ્રિયસંવર, મુનિનાં પાંચ મહાવ્રત, દરેક મહાવ્રતની પાંચ પાંચ ભાવના, પાંચ સમિતિ ઇત્યાદિનો નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે.

- સર્વજ્ઞ છે, પરમેષ્ઠી છે, નિર્મોહ ને વીતરાગ છે,
તે ત્રિજગવંદિત, ભવ્યપૂજિત અર્હતોને વંદીને; ૧.
- ભાખીશ હું ચારિત્રપ્રાભુત મોક્ષને આરાધવા,
જે હેતુ છે સુજ્ઞાન-દેગ-ચારિત્ર કેરી શુદ્ધિમાં. ૨.
- જે જાણતું તે જ્ઞાન, દેખે તેહ દર્શન ઉક્ત છે;
ને જ્ઞાન-દર્શનના સમાયોગે ^૧સુચારિત હોય છે. ૩.
- આ ભાવ ત્રણ આત્મા તણા અવિનાશ તેમ ^૨અમેય છે;
એ ભાવત્રયની શુદ્ધિ અર્થે દ્વિવિધ ચરણ જિનોક્ત છે. ૪.
- સમ્યક્ત્વચરણ છે પ્રથમ, જિનજ્ઞાનદર્શનશુદ્ધ જે,
બીજું ચરિત સંયમચરણ, જિનજ્ઞાનભાષિત તેય છે. ૫.
- ઈમ જાણીને છોડો ત્રિવિધ યોગે સકળ શંકાદિને,
—મિથ્યાત્વમય દોષો તથા સમ્યક્ત્વમળ જિન-ઉક્તને. ૬.
- નિઃશંકતા, નિઃકાંક્ષ, નિર્વિચિકિત્સ, અવિમૂઢત્વ ને
ઉપગૂહન, ચિત્તિ, વાત્સલ્યભાવ, પ્રભાવના—ગુણ અષ્ટ છે. ૭.
- તે ^૩અષ્ટગુણસુવિશુદ્ધ જિનસમ્યક્ત્વને—^૪શિવહેતુને
આચરવું જ્ઞાન સમેત, તે સમ્યક્ત્વચરણ ચરિત્ર છે. ૮.

૧. સુચારિત્ર = સમ્યક્ચારિત્ર. ૨. અમેય = અમાપ.

૩. અષ્ટગુણસુવિશુદ્ધ = આઠ ગુણોથી નિર્મળ. ૪. શિવહેતુ = મોક્ષનું કારણ.

- સમ્યક્ત્વચરણવિશુદ્ધ ને નિષ્પન્નસંયમચરણ જો,
નિર્વાણને અચિરે વરે અવિમૂઢદેષ્ટિ જ્ઞાનીઓ. ૯.
- સમ્યક્ત્વચરણવિહીન છો સંયમચરણ જન આચરે,
તોપણ લહે નહિ મુક્તિને ^૧અજ્ઞાનજ્ઞાનવિમૂઢ એ. ૧૦.
- વાત્સલ્ય-વિનય થકી, સુદાને દક્ષ અનુકંપા થકી,
વળી ^૨માર્ગગુણસ્તવના થકી, ઉપગૂહન ને સ્થિતિકરણથી; ૧૧.
- આ લક્ષણોથી તેમ ^૩આર્જવભાવથી ^૪લક્ષાય છે,
વણમોહ જિનસમ્યક્ત્વને આરાધનારો જીવ જે. ૧૨.
- અજ્ઞાનમોહપથે કુમતમાં ભાવના, ઉત્સાહ ને
શ્રદ્ધા, સ્તવન, સેવા કરે જે, તે તજે સમ્યક્ત્વને. ૧૩.
- સદ્દર્શને ઉત્સાહ, શ્રદ્ધા, ભાવના, સેવા અને
સ્તુતિ જ્ઞાનમાર્ગથી જે કરે, છોડે ન જિનસમ્યક્ત્વને. ૧૪.
- અજ્ઞાન ને મિથ્યાત્વ તજ, લહી જ્ઞાન, સમકિત શુદ્ધને;
વળી મોહ તજ ^૫સારંભ તું, લહીને અહિંસાધર્મને. ૧૫.
- નિઃસંગ લહી દીક્ષા, પ્રવર્ત સુસંયમે, સત્તપ વિષે;
નિર્મોહ વીતરાગત્વ હોતાં ધ્યાન નિર્મળ હોય છે. ૧૬.
- જે વર્તતા ^૬અજ્ઞાનમોહમલે મલિન મિથ્યામતે,
તે મૂઢજીવ મિથ્યાત્વ ને મતિદોષથી બંધાય છે. ૧૭.

-
૧. અજ્ઞાનજ્ઞાનવિમૂઢ = અજ્ઞાનતત્ત્વ અને જ્ઞાનતત્ત્વનો ભેદ નહિ જાણનાર.
૨. માર્ગગુણસ્તવના = નિર્ગ્રંથ માર્ગના ગુણની પ્રશંસા.
૩. આર્જવભાવ = સરળ પરિણામ.
૪. લક્ષાય = ઓળખાય.
૫. સારંભ = આરંભયુક્ત.
૬. અજ્ઞાનમોહમલે મલિન = અજ્ઞાન અને મોહના દોષો વડે મલિન.

- દેખે દરશથી, જ્ઞાનથી જાણે દરવ-પર્યાયને,
સમ્યક્ત્વથી શ્રદ્ધા કરે, ચારિત્રદોષો પરિહરે. ૧૮.
- રે! હોય છે ભાવો ત્રણે આ, મોહવિરહિત જીવને;
નિજ આત્મગુણ આરાધતો તે કર્મને ^૧અચિરે તજે. ૧૯.
- સંસારસીમિત નિર્જરા અણસંખ્ય-સંખ્યગુણી કરે,
સમ્યક્ત્વ આચરનાર ધીરા દુઃખના ક્ષયને કરે. ૨૦.
- સાગાર અણ-આગાર એમ દ્વિભેદ સંયમચરણ છે;
સાગાર છે સગ્રંથ, અણ-આગાર પરિગ્રહરહિત છે. ૨૧.
- દર્શન, વ્રતં, સામાયિકં, પ્રોષધ, સચિત, ^૨નિશિભુક્તિ ને
વળી બ્રહ્મ ને આરંભ આદિક દેશવિરતિસ્થાન છે. ૨૨.
- અણુવ્રત કહ્યાં છે પાંચ ને ત્રણ ગુણવ્રતો નિર્દિષ્ટ છે,
શિક્ષાવ્રતો છે ચાર;—એ સંયમચરણ સાગાર છે. ૨૩.
- ત્યાં સ્થૂલ ત્રસહિંસા-અસત્ય-અદત્તના, પરનારીના
પરિહારને, આરંભપરિગ્રહમાનને અણુવ્રત કહ્યાં. ૨૪.
- દિશવિદિશગતિ-પરિમાણ હોય, અનર્થદંડ પરિત્યજે,
ભોગોપભોગ તણું કરે પરિમાણ,—ગુણવ્રત ત્રણ છે. ૨૫.
- સામાયિકં, વ્રત પ્રોષધં, અતિથિ તણી પૂજા અને
અંતે કરે સલ્લેખના—શિક્ષાવ્રતો એ ચાર છે. ૨૬.
- શ્રાવકધરમરૂપ દેશસંયમચરણ ભાખ્યું એ રીતે;
યતિધર્મ-આત્મક પૂર્ણસંયમચરણ શુદ્ધ કહું હવે. ૨૭.
- પંચેન્દ્રિસંવર, પાંચ વ્રત પચ્ચીશક્રિયાસંબદ્ધ જે,
વળી પાંચ સમિતિ, ત્રિગુપ્તિ—અણ-આગાર સંયમચરણ છે. ૨૮.

૧. અચિરે = અલ્પ કાળમાં.

૨. નિશિભુક્તિ = રાત્રિભોજનત્યાગ.

સુમનોજ ને અમનોજ જીવ-અજીવદ્રવ્યોને વિષે
કરવા ન ^૧રાગવિરોધ તે પંચેન્દ્રિસંવર ઉક્ત છે. ૨૯.

હિંસાવિરામ, અસત્ય તેમ અદત્તથી વિરમણ અને
અબ્રહ્મવિરમણ, સંગવિરમણ—છે મહાવ્રત પાંચ એ. ૩૦.

મોટા પુરુષ સાધે, પૂરવ મોટા જનોએ આચર્યા,
સ્વયમેવ વળી મોટાં જ છે, તેથી મહાવ્રત તે ઠર્યાં. ૩૧.

મન-વચનગુપ્તિ, ગમનસમિતિ, સુદાનનિક્ષેપણ અને
અવલોકીને ભોજન—અહિંસાભાવના એ પાંચ છે. ૩૨.

જે ક્રોધ, ભય ને હાસ્ય તેમ જ લોભ-મોહ—કુભાવ છે,
તેના ^૨વિપર્યયભાવ તે છે ભાવના બીજા વ્રતે. ૩૩.

સૂના અગર તો ત્યક્ત સ્થાને વાસ, ^૩પર-ઉપરોધ ના,
આહાર એષણશુદ્ધિયુત, સાધર્મી સહ વિખવાદ ના. ૩૪.

મહિલાનિરીક્ષણ-પૂર્વરતિસ્મૃતિ-નિકટવાસ, ^૪ત્રિયાકથા,
પૌષ્ટિક રસોથી વિરતિ—તે વ્રત ^૫તુર્યની છે ભાવના. ૩૫.

મનહર-અમનહર સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધ તેમ જ શબ્દમાં
કરવા ન રાગવિરોધ, વ્રત પંચમ તણી એ ભાવના. ૩૬.

ઈર્ષ્યા, સુભાષા, એષણા, આદાન ને નિક્ષેપ—એ,
સંયમ તણી શુદ્ધિ નિમિત્તે સમિતિ પાંચ જિનો કહે. ૩૭.

રે! ^૬ભવ્યજનબોધાર્થ જિનમાર્ગે કહ્યું જિન જે રીતે,
તે રીત જાણો જ્ઞાન ને ^૭જ્ઞાનાત્મ આત્માને તમે. ૩૮.

-
૧. રાગવિરોધ = રાગદ્વેષ. ૨. વિપર્યયભાવ = વિપરીત ભાવ.
૩. પર-ઉપરોધ ના = બીજાને નડતર થાય એમ ન રહેવું તે.
૪. ત્રિયાકથા = સ્ત્રીકથા. ૫. તુર્ય = ચતુર્થ.
૬. ભવ્યજનબોધાર્થ = ભવ્યજનોને બોધવા માટે. ૭. જ્ઞાનાત્મ = જ્ઞાનસ્વરૂપ.

- જે જાણતો જીવ-અજીવના સુવિભાગને, સદ્જ્ઞાની તે
રાગાદિવિરહિત થાય છે—જિનશાસને શિવમાર્ગ જે. ૩૯.
- દેગ, જ્ઞાન ને ચારિત્ર—ત્રણ જાણો પરમ શ્રદ્ધા વડે,
જે જાણીને યોગીજનો નિર્વાણને અચિરે વરે. ૪૦.
- જે જ્ઞાનજળ પીને લહે સુવિશુદ્ધ નિર્મળ પરિણતિ,
શિવધામવાસી સિદ્ધ થાય—ત્રિલોકના ચૂડામણિ. ૪૧.
- જે જ્ઞાનગુણથી રહિત, તે પામે ન લાભ સુ-ઈષ્ટને;
ગુણદોષ જાણી એ રીતે, સદ્જ્ઞાનને જાણો તમે. ૪૨.
- જ્ઞાની ચરિત્રારૂઢ થઈ નિજ આત્મમાં પર નવ ચહે,
અચિરે લહે શિવસૌખ્ય અનુપમ એમ જાણો નિશ્ચયે. ૪૩.
- વીતરાગદેવે જ્ઞાનથી સમ્યક્ત્વ-સંયમ-આશ્રયે
જે ચરણ ભાખ્યું, તે કહ્યું સંક્ષેપથી અહીં આ રીતે. ૪૪.
- ભાવો વિમળ ભાવે ચરણપ્રાભુત સુવિરચિત સ્પષ્ટ જે,
છોડી ચતુર્ગતિ શીઘ્ર પામો મોક્ષ શાશ્વતને તમે. ૪૫.

૪. બોધપ્રાભૂત

આયતન, ચૈત્યગૃહ, જિનપ્રતિમા, દર્શન, જિનબિંબ, જિનમુદ્રા, જ્ઞાન, દેવ, તીર્થ, અર્હત અને પ્રવ્રજ્યા—એ અગિયાર વિષયોનું આ પ્રાભૂતમાં સંક્ષિપ્ત કથન છે. ‘ભાવશ્રમણ તે આયતન છે, ભાવશ્રમણ તે ચૈત્યગૃહ છે. ભાવશ્રમણ તે જિનપ્રતિમા છે’—એવા વર્ણન-વિશેષાત્મક ખાસ એક પ્રકારથી આયતનાદિ કેટલાક વિષયોનું આમાં (જિનોક્ત) વિશિષ્ટ નિરૂપણ છે. જિનોપદિષ્ટ પ્રવ્રજ્યાનું સમ્યક્ વર્ણન ૧૭ ગાથાઓમાં સુંદર રીતે કરવામાં આવ્યું છે.

શાસ્ત્રાર્થ બહુ જાણે, ^૧સુદેગસંયમવિમળ તપ આચરે,
^૨વર્જિતકષાય, વિશુદ્ધ છે, તે ^૩સૂરિગણને વંદીને; ૧.

ષટ્કાયસુખકર કથન કરું સંક્ષેપથી, સુણજો તમે,
 જે સર્વજનબોધાર્થ જિનમાર્ગે કહ્યું છે જિનવરે. ૨.

જે આયતન ને ચૈત્યગૃહ, પ્રતિમા તથા દર્શન અને
 વીતરાગ જિનનું બિંબ, જિનમુદ્રા, સ્વહેતુક જ્ઞાન જે, ૩.

^૪અર્હતદેશિત દેવ, તેમ જ તીર્થ, વળી અર્હત ને
^૫ગુણશુદ્ધ પ્રવ્રજ્યા યથાક્રમશઃ અહીં જ્ઞાતવ્ય છે. ૪.

^૬આયત્ત છે મન-વચન-કાયા ઈન્દ્રિવિષયો જેહને,
 તે સંયમીનું રૂપ ભાખ્યું આયતન જિનશાસને. ૫.

આયત્ત જસ મદ-ક્રોધ-લોભ વિમોહ-રાગ-વિરોધ છે,
 ઋષિવર્ય પંચમહાવ્રતી તે આયતન નિર્દિષ્ટ છે. ૬.

-
૧. સુદેગસંયમવિમળ તપ = સમ્યગ્દર્શન ને સંયમથી શુદ્ધ એવું તપ.
 ૨. વર્જિતકષાય = કષાયરહિત. ૩. સૂરિગણ = આચાર્યોનો સમૂહ.
 ૪. અર્હતદેશિત = અર્હતભગવાને કહેલ.
 ૫. ગુણશુદ્ધ પ્રવ્રજ્યા = ગુણથી શુદ્ધ એવી દીક્ષા.
 ૬. આયત્ત = આધીન; વશીભૂત.

- સુવિશુદ્ધધ્યાની, જ્ઞાનયુત, જેને સુસિદ્ધ ^૧સદર્થ છે,
 મુનિવરવૃષભ તે મળરહિત સિદ્ધાયતન ^૨વિદિતાર્થ છે. ૭.
- સ્વાત્મા-પરાત્મા-અન્યને જે જાણતાં જ્ઞાન જ રહે,
 છે ચૈત્યગૃહ, તે જ્ઞાનમૂર્તિ, શુદ્ધ પંચમહાવ્રતે. ૮.
- ચેતન સ્વયં, સુખ-દુઃખ-બંધન-મોક્ષ જેને ^૩અલ્પ છે,
 ષટ્કાયહિતકર તેહ ભાખ્યું ચૈત્યગૃહ જિનશાસને. ૯.
- દેગ-જ્ઞાન-નિર્મળચરણધરની ભિન્ન જંગમ કાય જે,
 —નિર્ગ્રંથ ને વીતરાગ, તે પ્રતિમા કહી જિનશાસને. ૧૦.
- જાણે-જુએ નિર્મળ ^૪સુદેગ સહ, ચરણ નિર્મળ આચરે,
 તે વંદનીય નિર્ગ્રંથ-સંયતરૂપ પ્રતિમા જાણજે. ૧૧.
- ^૫નિઃસીમ દર્શન-જ્ઞાન ને સુખ-વીર્ય વર્તે જેમને,
 શાશ્વતસુખી, અશરીર ને કર્માષ્ટબંધવિમુક્ત જે, ૧૨.
- અક્ષોભ-નિરુપમ-અચલ-ધ્રુવ, ઉત્પન્ન જંગમ રૂપથી,
 તે સિદ્ધ સિદ્ધિસ્થાનસ્થિત, ^૬વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા જાણવી. ૧૩.
- દર્શાવતું સંયમ-સુદેગ-સદ્ધર્મરૂપ, નિર્ગ્રંથ ને
^૭જ્ઞાનાત્મ મુક્તિમાર્ગ, તે દર્શન કહ્યું જિનશાસને. ૧૪.
- જયમ ફૂલ હોય સુગંધમય ને દૂધ ઘૃતમય હોય છે,
 રૂપસ્થ દર્શન હોય સમ્યગ્જ્ઞાનમય એવી રીતે. ૧૫.

૧. સદર્થ = સત્ અર્થ.

૨. વિદિતાર્થ = જે સમસ્ત પદાર્થોને જાણે છે એવું

૩. અલ્પ = ગૌણ ૪. સુદેગ = સમ્યગ્દર્શન.

૫. નિઃસીમ = અનંત

૬. વ્યુત્સર્ગપ્રતિમા = કાયોત્સર્ગમય પ્રતિમા.

૭. જ્ઞાનાત્મ = જ્ઞાનમય.

જિનબિંબ છે, જે જ્ઞાનમય, વીતરાગ, સંયમશુદ્ધ છે,
 દીક્ષા તથા શિક્ષા કરમક્ષયહેતુ આપે શુદ્ધ જે. ૧૬.

તેની કરો પૂજા, વિનય-વાત્સલ્ય-પ્રણમન તેહને,
 જેને સુનિશ્ચિત જ્ઞાન, દર્શન, ચેતનાપરિણામ છે. ૧૭.

તપવ્રતગુણોથી શુદ્ધ, નિર્મળ સુદેગ સહ જાણે-જુએ,
 દીક્ષા-સુશિક્ષાદાયિની અર્હતમુદ્રા તેહ છે. ૧૮.

ઈન્દ્રિય-કષાયનિરોધમય મુદ્રા સુદેહસંયમમયી,
 —આ ઉક્ત મુદ્રા જ્ઞાનથી નિષ્પન્ન, જિનમુદ્રા કહી. ૧૯.

સંયમસહિત સદ્ધ્યાનયોગ્ય વિમુક્તિપથના લક્ષ્યને,
 પામી શકે છે જ્ઞાનથી જીવ, તેથી તે જ્ઞાતવ્ય છે. ૨૦.

^૧શર-અજ્ઞ ^૨વેધ્ય-અજાણ જેમ કરે ન પ્રાપ્ત નિશાનને,
 અજ્ઞાની તેમ કરે ન લક્ષિત મોક્ષપથના લક્ષ્યને. ૨૧.

રે! જ્ઞાન નરને થાય છે; તે સુજન તેમ વિનીતને;
 તે જ્ઞાનથી, કરી લક્ષ, પામે મોક્ષપથના લક્ષ્યને. ૨૨.

મતિ ^૩ચાપ ધિર, શ્રુત દોરી, જેને રત્નત્રય ^૪શુભ બાણ છે,
 પરમાર્થ જેનું લક્ષ્ય છે, તે મોક્ષમાર્ગે નવ ચૂકે. ૨૩.

તે દેવ, જે સુરીતે ધરમ ને અર્થ, કામ, સુજ્ઞાન દે;
 તે વસ્તુ દે છે તે જ, જેને ધર્મ-દીક્ષા-અર્થ છે. ૨૪.

તે ધર્મ જેહ દયાવિમળ, દીક્ષા પરિગ્રહમુક્ત જે,
 તે દેવ જે નિર્મોહ છે ને ઉદય ભવ્ય તણો કરે. ૨૫.

૧. શર-અજ્ઞ = બાણવિદ્યાનો અજાણ.

૨. વેધ્ય-અજાણ = નિશાનસંબંધી અજાણ.

૩. ચાપ = ધનુષ્ય.

૪. શુભ = સારું.

વ્રત-સુદેગનિર્મળ, ઈન્દ્રિસંયમયુક્ત ને ^૧નિરપેક્ષ જે,
 તે તીર્થમાં દીક્ષા-સુશિક્ષારૂપ સ્નાન કરો, મુને! ૨૬.
 નિર્મળ સુદર્શન-તપચરણ-સદ્ધર્મ-સંયમ-જ્ઞાનને,
 જો શાન્તભાવે યુક્ત તો, તીરથ કહ્યું જિનશાસને. ૨૭.
^૨અભિધાન-સ્થાપન-દ્રવ્ય-ભાવે, ^૩સ્વીય ગુણપર્યાયથી,
 અર્હત જાણી શકાય છે આગતિ-ચ્યવન-સંપત્તિથી. ૨૮.
 નિઃસીમ દર્શન-જ્ઞાન છે, ^૪વસુબંધલયથી મોક્ષ છે,
 નિરુપમ ગુણે આરૂઢ છે, —અર્હત આવા હોય છે. ૨૯.
 જે પુણ્ય-પાપ, જરા-જનમ-વ્યાધિ-મરણ, ગતિભ્રમણ ને
 વળી દોષકર્મ હણી થયા જ્ઞાનાત્મ, તે અર્હત છે. ૩૦.
 છે સ્થાપના અર્હતની કર્તવ્ય પાંચ પ્રકારથી,
 —^૫‘ગુણ’, માર્ગજ્ઞા, પર્યાપ્તિ તેમ જ પ્રાણ ને જીવસ્થાનથી. ૩૧.
 અર્હત સયોગીકેવળીજિન તેરમે ગુણસ્થાન છે;
 ચોત્રીશ અતિશયયુક્ત ને વસુ પ્રાતિહાર્યસમેત છે. ૩૨.
 ગતિ-ઈન્દ્રિ-કાયે, યોગ-વેદ-કષાય-સંયમ-જ્ઞાનમાં,
 દેગ-ભવ્ય-લેશ્યા-સંજી-સમકિત-આ’રમાં એ સ્થાપવા. ૩૩.
 આહાર, કાયા, ઈન્દ્રિ, શ્વાસોચ્છ્વાસ, ભાષા, મન તણી,
 અર્હત ઉત્તમ દેવ છે સમૃદ્ધ ષટ્ પર્યાપ્તિથી. ૩૪.
 ઈન્દ્રિયપ્રાણો પાંચ, ત્રણ બળપ્રાણ મન-વચ-કાયના,
 બે આયુ-શ્વાસોચ્છ્વાસપ્રાણો,—પ્રાણ એ દસ હોય ત્યાં. ૩૫.
 માનવભવે પંચેન્દ્રિ તેથી ચૌદમે જીવસ્થાન છે;
 પૂર્વોક્ત ગુણગણયુક્ત, ‘ગુણ’-આરૂઢ શ્રી અર્હત છે. ૩૬.

૧. નિરપેક્ષ = અભિલાષારહિત. ૨. અભિધાન = નામ.

૩. સ્વીય = પોતાના. ૪. વસુ = આઠ ૫. ‘ગુણ’ = ગુણસ્થાન.

વણવ્યાધિ-દુઃખ-જરા, અહાર-નિહારવર્જિત, વિમળ છે,
^૧અજુગુપ્સિતા, ^૨વણનાસિકામળ-શ્લેષ્મ-સ્વેદ, અદોષ છે; ૩૭.

દસ પ્રાણ, ષટ્ પર્યાપ્તિ, અષ્ટ-સહસ્ર લક્ષણ યુક્ત છે,
 સર્વાંગ ગોકીર-શંખતુલ્ય ^૩સુધવલ માંસ-રુધિર છે; ૩૮.

—આવા ગુણે સર્વાંગ અતિશયવંત, ^૪પરિમલમ્હેકતી,
 ઔદારિકી કાયા અહો ! અર્હત્યુરુષની જાણવી. ૩૯.

મદરાગદ્વેષવિહીન, ^૫ત્યક્તકષાયમળ સુવિશુદ્ધ છે,
 મનપરિણમનપરિમુક્ત, ^૬કેવળભાવસ્થિત અર્હત છે. ૪૦.

દેખે દરશથી, જ્ઞાનથી જાણે દરવ-પર્યાયને,
 સમ્યક્ત્વગુણસુવિશુદ્ધ છે,—અર્હતનો આ ભાવ છે. ૪૧.

મુનિ શૂન્યગૃહ, તરુતલ વસે, ^૭ઉદ્યાન વા સમશાનમાં,
^૮ગિરિકંદરે, ગિરિશિખર પર, વિકરાળ વન વા વસતિમાં. ૪૨.

નિજવશ શ્રમણના વાસ, તીરથ, શાસ્ત્રચૈત્યાલય અને
 જિનભવન મુનિનાં લક્ષ્ય છે—જિનવર કહે જિનશાસને. ૪૩.

પંચેન્દ્રિસંયમવંત, પંચમહાવ્રતી, નિરપેક્ષ ને
 સ્વાધ્યાય-ધ્યાને યુક્ત મુનિવરવૃષભ ઈચ્છે તેમને. ૪૪.

ગૃહ-ગ્રંથ-મોહવિમુક્ત છે, પરિષહજયી, અકષાય છે,
 છે મુક્ત પાપારંભથી,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૪૫.

૧. અજુગુપ્સિતા = જેના પ્રત્યે જુગુપ્સા ન થાય એવી.

૨. વણનાસિકામળ-શ્લેષ્મ-સ્વેદ = નાકના મેલથી, કફથી ને પરસેવાથી રહિત.

૩. સુધવલ = ધોળું.

૪. પરિમલ = સુગંધ.

૫. ત્યક્તકષાયમળ = કષાયમળ રહિત.

૬. કેવળ = એકલો; નિર્ભેળ; શુદ્ધ.

૭. ઉદ્યાન = બગીચો.

૮. ગિરિકંદર = પર્વતની ગુફા.

ધન-ધાન્ય-^૩પટ, ^૪કંચન-રજત, આસન-શયન, છત્રાદિનાં
 સર્વે કુદાન વિહીન છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૪૬.
 નિંદા-પ્રશંસા, શત્રુ-મિત્ર, અલબ્ધિ ને ^૫લબ્ધિ વિષે,
 તૃણ-કંચને સમભાવ છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૪૭.
 નિર્ધન-સધન ને ઉચ્ચ-મધ્યમ ^૬સદન અનપેક્ષિતપણે
 સર્વત્ર ^૭પિંડ ગ્રહાય છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૪૮.
 નિર્ગ્રંથ ને નિઃસંગ ^૮નિર્માનાશ, નિરહંકાર છે,
 નિર્મમ, અરાગ, અદ્વેષ છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૪૯.
 નિઃસ્નેહ, નિર્ભય, નિર્વિકાર, અકલુષ ને નિર્મોહ છે,
 આશારહિત, નિર્લોભ છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૫૦.
 જન્મ્યા પ્રમાણે રૂપ, ^૯લંબિતભુજ, ^{૧૦}નિરાયુધ, શાંત છે,
 પરકૃત ^{૧૧}નિલયમાં વાસ છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૫૧.
 ઉપશમ-ક્ષમા-^{૧૨}દમયુક્ત, તનસંસ્કારવર્જિત ^{૧૩}રૂક્ષ છે,
 મદ-રાગ-દ્વેષવિહીન છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૫૨.
 જ્યાં મૂઢતા-મિથ્યાત્વ નહિ, જ્યાં કર્મ અષ્ટ વિનષ્ટ છે,
 સમ્યક્ત્વગુણથી શુદ્ધ છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૫૩.
 નિર્ગ્રંથ દીક્ષા છે કહી ષટ્ સંહનનમાં જિનવરે;
 ભવિ પુરુષ ભાવે તેહને; તે કર્મક્ષયનો હેતુ છે. ૫૪.

૩. પટ = વસ્ત્ર.

૪. કંચન-રજત = સોનું-રૂપું.

૫. લબ્ધિ = લાભ.

૬. સદન = ઘર.

૭. પિંડ = આહાર.

૮. નિર્માનાશ = માન ને આશા રહિત.

૯. લંબિતભુજ = નીચે લટકતા હાથવાળી.

૧૦. નિરાયુધ = શસ્ત્રરહિત.

૧૧. નિલય = રહેઠાણ.

૧૨. દમ = ઈન્દ્રિયનિગ્રહ.

૧૩. રૂક્ષ = તેલમર્દન રહિત.

તલતુષપ્રમાણ ન બાહ્ય પરિગ્રહ, રાગ તત્સમ છે નહીં;
 —આવી પ્રવ્રજ્યા હોય છે સર્વજ્ઞજિનદેવે કહી. ૫૫.
 ઉપસર્ગ-પરિષહ મુનિ સહે, નિર્જન સ્થળે નિત્યે રહે,
 સર્વત્ર કાષ્ઠ, શિલા અને ભૂતલ ઉપર સ્થિતિ તે કરે. ૫૬.
 સ્ત્રી-^૧ષંઠ-પશુ-^૨દુઃશીલનો નહિ સંગ, નહિ વિકથા કરે,
 સ્વાધ્યાય-ધ્યાને યુક્ત છે,—દીક્ષા કહી આવી જિને. ૫૭.
 તપવ્રતગુણોથી શુદ્ધ, સંયમ-સુદેગગુણસુવિશુદ્ધ છે,
 છે ગુણવિશુદ્ધ,—સુનિર્મળા દીક્ષા કહી આવી જિને. ૫૮.
 સંક્ષેપમાં આયતનથી ^૩દીક્ષાંત ભાવ અહીં કહ્યા,
 જ્યમ શુદ્ધસમ્યગ્દરશયુત નિર્ગ્રથ જિનપથ વર્ણવ્યા. ૫૯.
 રૂપસ્થ ^૪સુવિશુદ્ધાર્થ વર્ણન જિનપથે જ્યમ જિન કર્યું,
 ત્યમ ભવ્યજનબોધન-અરથ ષટ્કાયહિતકર અહીં કહ્યું. ૬૦.
 જિનકથન ભાષાસૂત્રમય શાબ્દિક-વિકારરૂપે થયું;
 તે જાણ્યું શિષ્યે ભદ્રબાહુ તણા અને એમ જ કહ્યું. ૬૧.
^૫જસ બોધ દ્વાદશ અંગનો, ^૬ચઉદશપૂરવ-વિસ્તારનો,
 જય હો ^૭શ્રુતંધર ભદ્રબાહુ ગમકગુરુ ભગવાનનો. ૬૨.

૧. ષંઠ = નપુંસક.

૨. દુઃશીલ = કુશીલ જનો.

૩. દીક્ષાંત = પ્રવ્રજ્યા સુધીના.

૪. સુવિશુદ્ધાર્થ = જેમાં શુદ્ધ સ્વરૂપ કહેલું છે એવું; તાત્ત્વિક.

૫. જસ = જેમને. ૬. ચઉદશ = ચૌદ.

૭. શ્રુતંધર = શ્રુતજ્ઞાની.

૬. મોક્ષપ્રાભૂત

આ પ્રાભૂતમાં મોક્ષનો—પરમાત્મપદનો—અતિ સંક્ષેપમાં નિર્દેશ કરીને, પછી તે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરવાનો શો ઉપાય છે તેનું વર્ણન મુખ્યપણે કરવામાં આવ્યું છે. સ્વદ્રવ્યરત જીવ મુકાય છે અને પરદ્રવ્યરત જીવ બંધાય છે—એ, આ પ્રાભૂતનો કેન્દ્રવર્તી સિદ્ધાંત છે.

કરીને ^૧ક્ષપણ કર્મો તણું, પરદ્રવ્ય પરિહરી જેમણે
જ્ઞાનાત્મ આત્મા પ્રાપ્ત કીધો, નમું નમું તે દેવને. ૧.

તે દેવને નમી—^૨અમિત-વર-દેગજ્ઞાનધરને શુદ્ધને,
કહું પરમપદ—પરમાત્મા—પ્રકરણ પરમયોગીન્દ્રને. ૨.

જે જાણીને, યોગસ્થ યોગી, સતત દેખી જેહને,
ઉપમાવિહીન અનંત અવ્યાબાધ શિવપદને લહે. ૩.

તે આત્મા છે ^૩પરમ-અંતર-બહિર ત્રણધા દેહીમાં;
^૪અંતર-ઉપાયે ^૫પરમને ધ્યાઓ, તજો બહિરાત્મા. ૪.

છે ^૬અક્ષધી બહિરાત્મ, આતમબુદ્ધિ અંતર-આત્મા,
જે મુક્ત કર્મકલંકથી તે દેવ છે પરમાત્મા. ૫.

તે છે વિશુદ્ધાત્મા, અનિન્દ્રિય, મળરહિત, તનમુક્ત છે,
પરમેષ્ઠી, કેવળ, પરમજિન, શાશ્વત, ^૭શિવંકર, સિદ્ધ છે. ૬.

૧. ક્ષપણ = ક્ષય. ૨. અમિત-વર = અનંત અને પ્રધાન.

૩. પરમ-અંતર-બહિર ત્રણધા = પરમાત્મા, અંતરાત્મા અને બહિરાત્મા
—એમ ત્રણ પ્રકારે.

૪. અંતર-ઉપાયે = અંતરાત્મારૂપ સાધનથી; અંતરાત્મારૂપ જે પરિણામ તે
પરિણામરૂપ સાધનથી. ૫. પરમને = પરમાત્માને.

૬. અક્ષધી = ઈન્દ્રિયબુદ્ધિ; ‘ઈન્દ્રિયો તે જ આત્મા છે’ એવી બુદ્ધિવાળો.

૭. શિવંકર = સુખકર; કલ્યાણકર.

- થઈ ^૧અંતરાત્મારૂઢ, બહિરાત્મા તજીને ત્રણવિધે,
^૨ધ્યાતવ્ય છે પરમાત્મા—જિનવરવૃષભ-ઉપદેશ છે. ૭.
- ^૩બાહ્યાર્થ પ્રત્યે ^૪સ્ફુ રિતમન, ^૫સ્વભ્રષ્ટ ઇન્દ્રિયદ્વારથી,
 નિજદેહ ^૬અધ્યવસિત કરે આત્માપણે ^૭જીવ મૂઢધી. ૮.
- નિજદેહ સમ પરદેહ દેખી મૂઢ ત્યાં ઉદમ કરે,
 ‘તે છે અચેતન તોય માને તેહને ^૮આત્માપણે. ૯.
- વસ્તુસ્વરૂપ જાણ્યા વિના ^{૧૦}દેહે સ્વ-અધ્યવસાયથી
 અજ્ઞાની જનને મોહ ફાલે પુત્રદારાદિક મહીં. ૧૦.
- રહી લીન મિથ્યાજ્ઞાનમાં, મિથ્યાત્વભાવે પરિણમી,
 તે દેહ માને ‘હું’પણે ^{૧૧}ફરીનેય મોહોદય થકી. ૧૧.
- નિર્ઘ્વ, નિર્મમ, દેહમાં નિરપેક્ષ, ^{૧૨}મુક્તારંભ જે,
 જે લીન આત્મસ્વભાવમાં, તે યોગી પામે મોક્ષને. ૧૨.
- પરદ્રવ્યરત બંધાય, ^{૧૩}વિરત મુકાય વિધવિધ કર્મથી;
 —આ, બંધમોક્ષ વિષે જિનેશ્વરદેશના સંક્ષેપથી. ૧૩.

-
૧. અંતરાત્મારૂઢ = અંતરાત્મામાં આરૂઢ; અંતરાત્મારૂપે પરિણત.
 ૨. ધ્યાતવ્ય = ધ્યાવાયોગ્ય; ધ્યાન કરવા યોગ્ય.
 ૩. બાહ્યાર્થ = બહારના પદાર્થો.
 ૪. સ્ફુ રિતમન = સ્ફુ રાયમાન (તત્પર) મનવાળો.
 ૫. સ્વભ્રષ્ટ ઇન્દ્રિયદ્વારથી = ઇન્દ્રિયો દ્વારા આત્મસ્વરૂપથી ચ્યુત.
 ૬. અધ્યવસિત કરે = માને.
 ૭. જીવ મૂઢધી = મૂઢ બુદ્ધિવાળો જીવ; મૂઢબુદ્ધિ (અર્થાત્ બહિરાત્મા) જીવ.
 ૮. તે = પરનો દેહ. ૯. આત્માપણે = પરના આત્મા તરીકે.
 ૧૦. દેહે સ્વ-અધ્યવસાયથી = ‘દેહ તે જ આત્મા છે’ એવા મિથ્યા અભિપ્રાયથી.
 ૧૧. ફરીનેય = આગામી ભવમાં પણ.
 ૧૨. મુક્તારંભ = નિરાંત્ર; આરંભ રહિત.
 ૧૩. વિરત = પરદ્રવ્યથી વિરમેલ; પરદ્રવ્યથી વિરામ પામેલ.

- રે! નિયમથી નિજદ્રવ્યરત સાધુ સુદૃષ્ટિ હોય છે,
સમ્યક્ત્વપરિણત વર્તતો ^૧દુષ્ટાષ્ટ કર્મો ક્ષય કરે. ૧૪.
- પરદ્રવ્યમાં રત સાધુ તો મિથ્યાદરશયુત હોય છે,
મિથ્યાત્વપરિણત વર્તતો બાંધે કરમ દુષ્ટાષ્ટને. ૧૫.
- પરદ્રવ્યથી દુર્ગતિ, ખરે સુગતિ સ્વદ્રવ્યથી થાય છે;
—એ જાણી, નિજદ્રવ્યે રમો, પરદ્રવ્યથી વિરમો તમે. ૧૬.
- ^૨આત્મસ્વભાવેતર સચિત્ત, અચિત્ત, તેમ જ મિશ્ર જે,
તે જાણવું પરદ્રવ્ય—સર્વજ્ઞે કહ્યું ^૩અવિતથપણે. ૧૭.
- દુષ્ટાષ્ટકર્મવિહીન, અનુપમ, ^૪જ્ઞાનવિગ્રહ, નિત્ય ને
જે શુદ્ધ ભાખ્યો જિનવરે, તે આત્મા સ્વદ્રવ્ય છે. ૧૮.
- પરવિમુખ થઈ નિજદ્રવ્ય જે ધ્યાવે સુચારિત્રીપણે,
જિનદેવના મારગ મહીં ^૫સંલગ્ન તે શિવપદ લહે. ૧૯.
- જિનદેવમત-અનુસાર ધ્યાવે યોગી નિજશુદ્ધાત્મને,
જેથી લહે નિર્વાણ, તો શું નવ લહે ^૬સુરલોકને? ૨૦.
- બહુ ભાર લઈ દિન એકમાં જે ગમન સો યોજન કરે,
તે વ્યક્તિથી ^૭કોશાર્ધ પણ નવ જઈ શકાય શું ભૂતળે? ૨૧.
- જે સુભટ હોય ^૮અજેય કોટિ નરોથી—સૈનિક સર્વથી,
તે વીર સુભટ જિતાય શું સંગ્રામમાં નર એકથી? ૨૨.

૧. દુષ્ટાષ્ટ કર્મો = દુષ્ટ આઠ કર્મોને; ખરાબ એવાં આઠ કર્મોને.

૨. આત્મસ્વભાવેતર = આત્મસ્વભાવથી અન્ય.

૩. અવિતથપણે = સત્યપણે; યથાર્થપણે. ૪. જ્ઞાનવિગ્રહ = જ્ઞાનરૂપ શરીરવાળો.

૫. સંલગ્ન = લાગેલ; વળગેલ; જોડાયેલ. ૬. સુરલોક = દેવલોક; સ્વર્ગ.

૭. કોશાર્ધ = અર્ધ કોસ; અર્ધો ગાઉ.

૮. અજેય = ન જીતી શકાય એવો.

તપથી લહે સુરલોક સૌ, પણ ધ્યાનયોગે જે લહે
 તે આત્મા પરલોકમાં પામે સુશાશ્વત સૌખ્યને. ૨૩.

જ્યમ શુદ્ધતા પામે સુવર્ણ ^૧અતીવ શોભન યોગથી,
 આત્મા બને પરમાત્મા ત્યમ કાળ-આદિક લબ્ધિથી. ૨૪.

^૨દિવ ઠીક વ્રતતપથી, ન હો દુઃખ ^૩ઈતરથી નરકાદિકે;
 છાંયે અને તડકે ^૪પ્રતીક્ષાકરણમાં બહુ ભેદ છે. ૨૫.

^૫સંસાર-અર્ણવ રુદ્રથી ^૬નિઃસરણ ઈચ્છે જીવ જે,
 ધ્યાવે ^૭કરમ-ઈન્ધન તણા દહનાર નિજ શુદ્ધાત્મને. ૨૬.

સઘળા કષાયો, ^૮મોહરાગવિરોધ-મદ-ગારવ તજી,
 ધ્યાનસ્થ ધ્યાવે આત્મને, વ્યવહાર લૌકિકથી છૂટી. ૨૭.

ત્રિવિધે તજી મિથ્યાત્વને, અજ્ઞાનને, ^૯અઘ-પુણ્યને,
 યોગસ્થ યોગી મૌનવ્રતસંપન્ન ધ્યાવે આત્મને. ૨૮.

દેખાય મુજને રૂપ જે તે જાણતું નહિ સર્વથા,
 ને જાણનાર ન ^{૧૦}દેશ્યમાન; હું બોલું કોની સાથમાં? ૨૯.

૧. અતીવ શોભન = અતિ સારા.

૨. દિવ ઠીક વ્રતતપથી = (અવ્રત અને અતપથી નરકાદિ દુઃખ પ્રાપ્ત થાય તેના કરતાં) વ્રતતપથી સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થાય તે મુકાબલે સારું છે.

૩. ઈતરથી = બીજાથી (અર્થાત્ અવ્રત અને અતપથી).

૪. પ્રતીક્ષાકરણમાં = રાહ જોવામાં.

૫. સંસાર-અર્ણવ રુદ્રથી = ભયંકર સંસારસમુદ્રથી.

૬. નિઃસરણ = બહાર નીકળવું તે.

૭. કરમ-ઈન્ધન તણા દહનાર = કર્મરૂપી ઈંધણાને બાળી નાખનાર.

૮. મોહરાગવિરોધ = મોહરાગદ્વેષ.

૯. અઘ-પુણ્યને = પાપને તથા પુણ્યને.

૧૦. ન દેશ્યમાન = દેખાતો નથી.

- આસ્રવ સમસ્ત નિરોધીને ક્ષય પૂર્વકર્મ તણો કરે,
જ્ઞાતા જ બસ રહી જાય છે યોગસ્થ યોગી;—જિન કહે. ૩૦.
- યોગી સૂતા વ્યવહારમાં તે જાગતા નિજકાર્યમાં;
જે જાગતા વ્યવહારમાં તે સુપ્ત આતમકાર્યમાં. ૩૧.
- ઈમ જાણી યોગી સર્વથા છોડે સકળ વ્યવહારને,
પરમાત્મને ધ્યાવે યથા ઉપદિષ્ટ જિનદેવો વડે. ૩૨.
- તું ^૧પંચસમિત, ^૨ત્રિગુપ્ત ને સંયુક્ત પંચમહાવ્રતે,
^૩રત્નત્રયીસંયુતપણે કર નિત્ય ^૪ધ્યાનાધ્યયનને. ૩૩.
- રત્નત્રયી આરાધનારો જીવ આરાધક કહ્યો;
આરાધનાનું વિધાન કેવલજ્ઞાનફળદાયક અહો! ૩૪.
- છે સિદ્ધ, આત્મા શુદ્ધ છે ને સર્વજ્ઞાનીદર્શી છે,
તું જાણ રે!—જિનવરકથિત આ જીવ કેવળ જ્ઞાન છે. ૩૫.
- જે યોગી આરાધે રત્નત્રય પ્રગટ જિનવરમાર્ગથી,
તે આત્મને ધ્યાવે અને પર પરિહરે;—શંકા નથી. ૩૬.
- જે જાણતું તે જ્ઞાન, દેખે તેહ દર્શન જાણવું,
જે પાપ તેમ જ પુણ્યનો પરિહાર તે ચારિત કહ્યું. ૩૭.
- છે તત્ત્વરુચિ સમ્યક્ત્વ, તત્ત્વ તણું ^૫ગ્રહણ ^૬સદ્જ્ઞાન છે,
પરિહાર તે ચારિત્ર છે;—જિનવરવૃષભનિર્દિષ્ટ છે. ૩૮.

૧. પંચસમિત = પાંચ સમિતિથી યુક્ત (વર્તતો થકો).

૨. ત્રિગુપ્ત = ત્રણ ગુપ્તિ સહિત (વર્તતો થકો).

૩. રત્નત્રયીસંયુતપણે = રત્નત્રયસંયુક્તપણે.

૪. ધ્યાનાધ્યયન = ધ્યાન તથા અધ્યયન; ધ્યાન તથા શાસ્ત્રાભ્યાસ.

૫. ગ્રહણ = સમજણ; જાણવું તે; જ્ઞાન.

૬. સદ્જ્ઞાન = સમ્યગ્જ્ઞાન.

^૧દેગશુદ્ધ આત્મા શુદ્ધ છે, દેગશુદ્ધ તે મુક્તિ લહે,
દર્શનરહિત જે પુરુષ તે પામે ન ઈચ્છિત લાભને. ૩૯.
^૨જરમરણહર આ સારભૂત ઉપદેશ શ્રદ્ધે સ્પષ્ટ જે,
સમ્યક્ત્વ ભાખ્યું તેહને, હો શ્રમણ કે શ્રાવક ભલે. ૪૦.
જીવ-અજીવ કેરો ભેદ જાણે યોગી જિનવરમાર્ગથી,
સર્વજ્ઞદેવે તેહને સદ્જ્ઞાન ભાખ્યું ^૩તથ્યથી. ૪૧.
તે જાણી યોગી પરિહરે છે પાપ તેમ જ પુણ્યને,
ચારિત્ર તે ^૪અવિકલ્પ ભાખ્યું કર્મરહિત જિનેશ્વરે. ૪૨.
રત્નત્રયીયુત સંયમી ^૫નિજશક્તિતઃ તપને કરે,
શુદ્ધાત્મને ધ્યાતો થકો ^૬ઉત્કૃષ્ટ પદને તે વરે. ૪૩.
^૭ત્રણથી ^૮ધરી ત્રણ, નિત્ય ^૯ત્રિકવિરહિતપણે, ^{૧૦}ત્રિકયુતપણે,
રહી ^{૧૧}દોષયુગલવિમુક્ત ધ્યાવે યોગી નિજ પરમાત્મને. ૪૪.

-
૧. દેગશુદ્ધ = દર્શનશુદ્ધ; સમ્યગ્દર્શનથી શુદ્ધ.
 ૨. જરમરણહર = જરા અને મરણનો નાશક.
 ૩. તથ્યથી = સત્યપણે; અવિતથપણે.
 ૪. અવિકલ્પ = નિર્વિકલ્પ; વિકલ્પ રહિત.
 ૫. નિજશક્તિતઃ = પોતાની શક્તિ પ્રમાણે.
 ૬. ઉત્કૃષ્ટ પદ = પરમ પદ (અર્થાત્ મુક્તિ).
 ૭. ત્રણથી = ત્રણ વડે (અર્થાત્ મન-વચન-કાયાથી).
 ૮. ધરી ત્રણ = ત્રણને ધારણ કરીને (અર્થાત્ વર્ષાકાળયોગ, શીતકાળયોગ તથા ગ્રીષ્મકાળયોગને ધારણ કરીને).
 ૯. ત્રિકવિરહિતપણે = ત્રણથી (અર્થાત્ શલ્યત્રયથી) રહિતપણે.
 ૧૦. ત્રિકયુતપણે = ત્રણથી સંયુક્તપણે (અર્થાત્ રત્નત્રયથી સહિતપણે).
 ૧૧. દોષયુગલવિમુક્ત = બે દોષોથી રહિત (અર્થાત્ રાગ-દ્વેષથી રહિત).

જે જીવ માયા-ક્રોધ-મદ પરિવર્જને, તજી લોભને,
નિર્મળ સ્વભાવે પરિણમે, તે સૌખ્ય ઉત્તમને લહે. ૪૫.

^૧પરમાત્મભાવનહીન, ^૨રુદ્ર, કષાયવિષયે યુક્ત જે,
તે જીવ ^૩જિનમુદ્રાવિમુખ પામે નહીં શિવસૌખ્યને. ૪૬.

જિનવરવૃષભ-ઉપદિષ્ટ જિનમુદ્રા જ શિવસુખ નિયમથી;
તે નવ રુચે સ્વપ્નેય જેને, તે રહે ભવવન મહીં. ૪૭.

પરમાત્મને ધ્યાતાં શ્રમણ મળજનક લોભ થકી છૂટે,
નૂતન કરમ નહિ આસ્રવે—જિનદેવથી નિર્દિષ્ટ છે. ૪૮.

પરિણત સુદેહ-સમ્યક્ત્વરૂપ, લહી સુદેહ-ચારિત્રને,
નિજ આત્મને ધ્યાતાં થકાં યોગી પરમ પદને લહે. ૪૯.

ચારિત્ર તે નિજ ધર્મ છે ને ધર્મ નિજ સમભાવ છે,
^૪તે જીવના ^૫વણરાગરોષ અનન્યમય પરિણામ છે. ૫૦.

નિર્મળ સ્ફટિક પરદ્રવ્યસંગે અન્યરૂપે થાય છે,
ત્યમ જીવ છે નીરાગ પણ અન્યાન્યરૂપે પરિણમે. ૫૧.

જે દેવ-ગુરુના ભક્ત ને સહધર્મીમુનિ-અનુરક્ત^૬ છે,
^૭સમ્યક્ત્વના વહનાર યોગી ધ્યાનમાં ^૮રત હોય છે. ૫૨.

૧. પરમાત્મભાવનહીન = પરમાત્મભાવના રહિત; નિજ પરમાત્મતત્ત્વની ભાવનાથી રહિત. ૨. રુદ્ર = રૌદ્ર પરિણામવાળો.

૩. જિનમુદ્રાવિમુખ = જિનસદૃશ યથાજાત મુનિરૂપથી પરાડ્મુખ.

૪. તે = નિજ સમભાવ. ૫. વણરાગરોષ = રાગદ્વેષરહિત.

૬. અનુરક્ત = અનુરાગવાળા; વાત્સલ્યવાળા.

૭. સમ્યક્ત્વના વહનાર = સમ્યક્ત્વને ધારી રાખનાર; સમ્યક્ત્વપરિણતિએ પરિણમ્યા કરનાર.

૮. રત = રતિવાળા; પ્રીતિવાળા; રુચિવાળા.

તપ ઉગ્રથી અજ્ઞાની જે કર્મો ખપાવે બહુ ભવે,
જ્ઞાની ^૧ત્રિગુણિક તે કરમ અંતર્મુહૂર્તે ક્ષય કરે. ૫૩.
^૨શુભ અન્ય દ્રવ્યે રાગથી મુનિ જો કરે ^૩રુચિભાવને,
તો તેહ છે અજ્ઞાની, ને વિપરીત તેથી જ્ઞાની છે. ૫૪.
આસરવહેતુ ભાવ તે શિવહેતુ છે તેના મતે,
તેથી જ તે છે ^૪અજ્ઞ, આત્મસ્વભાવથી વિપરીત છે. ૫૫.
^૫કર્મજમતિક જે ^૬ખંડદૂષણકર સ્વભાવિકજ્ઞાનમાં,
તે જીવને અજ્ઞાની, ^૭જિનશાસન તણા દૂષક કહ્યા. ૫૬.
જ્યાં જ્ઞાન ચરિતવિહીન છે, તપયુક્ત પણ ^૮દેગહીન છે,
વળી ^૯અન્ય કાર્યો ^{૧૦}ભાવહીન, તે લિંગથી સુખ શું અરે? ૫૭.
છે ^{૧૧}અજ્ઞ, જેહ અચેતને ^{૧૨}ચેતક તણી શ્રદ્ધા ધરે;
જે ચેતને ચેતક તણી શ્રદ્ધા ધરે, તે જ્ઞાની છે. ૫૮.

૧. ત્રિગુણિક = ત્રણ-ગુણિવંત.

૨. શુભ અન્ય દ્રવ્યે = (શુભ ભાવના નિમિત્તભૂત) પ્રશસ્ત પરદ્રવ્યો પ્રત્યે.

૩. રુચિભાવ = ‘આ સારું છે, હિતકર છે’ એમ એકાકારપણે પ્રીતિભાવ.

૪. અજ્ઞ = અજ્ઞાની.

૫. કર્મજમતિક = કર્મથી ઉત્પન્ન થયેલી બુદ્ધિવાળા; કર્મનિમિત્તક વૈભાવિક બુદ્ધિવાળા (જીવ).

૬. ખંડદૂષણકર સ્વભાવિકજ્ઞાનમાં = સ્વભાવજ્ઞાનને ખંડખંડરૂપ કરીને દૂષિત કરનાર (અર્થાત્ તેને ખંડખંડરૂપ માનીને દૂષણ લગાડનાર).

૭. જિનશાસન તણા દૂષક = જિનશાસનને દૂષિત કરનાર અર્થાત્ દૂષણ લગાડનાર.

૮. દેગહીન = સમ્યગ્દર્શન રહિત. ૯. અન્ય કાર્યો = બીજી (આવશ્યકાદિ) ક્રિયાઓ. ૧૦. ભાવહીન = શુદ્ધભાવ રહિત.

૧૧. અજ્ઞ = અજ્ઞાની. ૧૨. ચેતક = ચેતનાર; ચેતયિતા; આત્મા.

તપથી રહિત જે જ્ઞાન, જ્ઞાનવિહીન તપ ^૬અકૃતાર્થ છે,
 તે કારણે જીવ જ્ઞાનતપસંયુક્ત શિવપદને લહે. ૫૯.
 ધ્રુવસિદ્ધિ શ્રી તીર્થેશ ^૮જ્ઞાનયતુષ્કયુત તપને કરે,
 એ જાણી ^૯નિશ્ચિત જ્ઞાનયુત જીવેય તપ કર્તવ્ય છે. ૬૦.
 જે બાહ્યલિંગે યુક્ત, આંતરલિંગરહિત ક્રિયા કરે,
 તે ^{૧૦}સ્વકચરિતથી ભ્રષ્ટ, શિવમારગવિનાશક શ્રમણ છે. ૬૧.
^{૧૧}સુખસંગ ^{૧૨}ભાવિત જ્ઞાન તો ^{૧૩}દુખકાળમાં લય થાય છે,
 તેથી ^{૧૪}યથાબળ ^{૧૫}દુઃખ સહ ભાવો શ્રમણ નિજ આત્મને. ૬૨.
^{૧૬}આસન-અશન-નિદ્રા તણો કરી વિજય, જિનવરમાર્ગથી
 ધ્યાતવ્ય છે નિજ આત્મા, જાણી ^{૧૭}શ્રીગુરુપરસાદથી. ૬૩.
 છે આત્મા સંયુક્ત દર્શન-જ્ઞાનથી, ચારિત્રથી;
 નિત્યે અહો! ધ્યાતવ્ય તે, જાણી શ્રીગુરુપરસાદથી. ૬૪.
 જીવ જાણવો દુષ્કર પ્રથમ, પછી ^{૧૮}ભાવના દુષ્કર અરે!
^{૧૯}ભાવિતનિજાત્મસ્વભાવને દુષ્કર વિષયવૈરાગ્ય છે. ૬૫.

૬. અકૃતાર્થ = પ્રયોજન સિદ્ધ ન કરે એવું; અસફળ.

૭. ધ્રુવસિદ્ધિ = જેમની સિદ્ધિ (તે જ ભવે) નિશ્ચિત છે એવા.

૮. જ્ઞાનયતુષ્કયુત = ચાર જ્ઞાન સહિત. ૯. નિશ્ચિત = નક્કી; અવશ્ય.

૧૦. સ્વકચરિત = સ્વચારિત્ર. ૧૧. સુખસંગ = સુખ સહિત; શાતાના યોગમાં.

૧૨. ભાવિત = ભાવવામાં આવેલું.

૧૩. દુખકાળમાં = ઉપસર્ગાદિ દુઃખ આવી પડતાં.

૧૪. યથાબળ = શક્તિ પ્રમાણે. ૧૫. દુઃખ સહ = કાયકલેશાદિ સહિત.

૧૬. આસન-અશન-નિદ્રા તણો = આસનનો, આહારનો અને ઊંઘનો.

૧૭. શ્રીગુરુપરસાદથી = ગુરુપ્રસાદથી; ગુરુકૃપાથી.

૧૮. ભાવના = આત્માને ભાવવો તે; આત્મસ્વભાવનું ભાવન કરવું તે.

૧૯. ભાવિતનિજાત્મસ્વભાવને = જેણે નિજાત્મભાવને ભાવ્યો છે તે જીવને; જેણે
 નિજ આત્મસ્વભાવનું ભાવન પ્રાપ્ત કર્યું છે તે જીવને.

આત્મા જણાય ન, જ્યાં લગી વિષયે પ્રવર્તન નર કરે;
^૧વિષયે વિરક્તમનસ્ક યોગી જાણતા નિજ આત્મને. ૬૬.
 નર કોઈ, આતમ જાણી, આતમભાવનાપ્રચ્યુતપણે
^૨ચતુરંગ સંસારે ભમે વિષયે વિમોહિત મૂઢ એ. ૬૭.
 પણ વિષયમાંહી વિરક્ત, આતમ જાણી ^૩ભાવનયુક્ત જે,
^૪નિઃશંક તે તપગુણસહિત છોડે ચતુર્ગતિભ્રમણને. ૬૮.
 પરદ્રવ્યમાં અણુમાત્ર પણ રતિ હોય જેને મોહથી,
 તે મૂઢ છે, અજ્ઞાની છે, વિપરીત આત્મસ્વભાવથી. ૬૯.
 જે આત્મને ધ્યાવે, ^૫સુદર્શનશુદ્ધ, ^૬દેહચારિત્ર છે,
 વિષયે વિરક્તમનસ્ક તે શિવપદ લહે નિશ્ચિતપણે. ૭૦.
 પરદ્રવ્ય પ્રત્યે રાગ તો સંસારકારણ છે ખરે;
 તેથી શ્રમણ નિત્યે કરો નિજભાવના સ્વાત્મા વિષે. ૭૧.
 નિંદા-પ્રશંસાને વિષે, દુઃખો તથા સૌખ્યો વિષે,
 શત્રુ તથા મિત્રો વિષે ^૭સમતાથી ચારિત્ર હોય છે. ૭૨.
^૮આવૃતચરણ, વ્રતસમિતિવર્જિત, શુદ્ધભાવવિહીન જે,
 તે કોઈ નર ^૯જલ્પે અરે! — ‘નહિ ધ્યાનનો આ કાળ છે’. ૭૩.

-
૧. વિષયે વિરક્તમનસ્ક = જેમનું મન વિષયોમાં વિરક્ત છે એવા; વિષયો પ્રત્યે વિરક્ત ચિત્તવાળા.
 ૨. ચતુરંગ સંસારે = ચતુર્ગતિ સંસારમાં.
 ૩. ભાવનયુક્ત = આત્મભાવનાથી યુક્ત.
 ૪. નિઃશંક = ચોક્કસ; ખાતરીથી.
 ૫. સુદર્શનશુદ્ધ = સમ્યગ્દર્શનથી શુદ્ધ; દર્શનશુદ્ધિવાળા.
 ૬. દેહચારિત્ર = દેહ ચારિત્રયુક્ત. ૭. સમતા = સમભાવ; સામ્યપરિણામ.
 ૮. આવૃતચરણ = જેમનું ચારિત્ર અવરાયેલું છે એવા.
 ૯. જલ્પે = બકવાદ કરે છે; બબડે છે; કહે છે.

સમ્યક્ત્વજ્ઞાનવિહીન, ^૧શિવપરિમુક્ત જીવ અભવ્ય જે,
 તે ^૨સુરત ભવસુખમાં કહે—‘નહિ ધ્યાનનો આ કાળ છે’. ૭૪.
 ત્રણ ગુપ્તિ, પંચ સમિતિ, પંચ મહાવ્રતે જે મૂઢ છે,
 તે મૂઢ ^૩અજ્ઞ કહે અરે!—નહિ ધ્યાનનો આ કાળ છે’. ૭૫.
 ભરતે ^૪દુષ્પ્રમકાળેય ધર્મધ્યાન મુનિને હોય છે;
 તે હોય છે ^૫આત્મસ્થને; માને ન તે અજ્ઞાની છે. ૭૬.
 આજેય ^૬વિમલત્રિરત્ન, નિજને ધ્યાઈ, ઈન્દ્રપાણું લહે,
 વા દેવ લૌકાંતિક બને, ત્યાંથી ચ્યવી સિદ્ધિ વરે. ૭૭.
 જે ^૭પાપમોહિતબુદ્ધિઓ ગ્રહી જિનવરોના લિંગને
 પાપો કરે છે, પાપીઓ તે મોક્ષમાર્ગે ^૮ત્યક્ત છે. ૭૮.
 જે ^૯પંચવચ્ચાસક્ત, પરિગ્રહધારી, ^{૧૦}યાચનશીલ છે,
 છે ^{૧૧}લીન આધાકર્મમાં, તે મોક્ષમાર્ગે ત્યક્ત છે. ૭૯.

-
૧. શિવપરિમુક્ત = મોક્ષથી સર્વતઃ રહિત.
 ૨. સુરત ભવસુખમાં = સંસારસુખમાં સારી રીતે રત (અર્થાત્ સંસારસુખમાં અભિપ્રાય-અપેક્ષાએ પ્રીતિવાળો જીવ).
 ૩. અજ્ઞ = અજ્ઞાની ૪. દુષ્પ્રમકાળ = દુઃષ્પ્રમકાળ અર્થાત્ પંચમ કાળ.
 ૫. આત્મસ્થ = સ્વાત્મામાં સ્થિત; આત્મસ્વભાવમાં સ્થિત.
 ૬. વિમલત્રિરત્ન = શુદ્ધરત્નત્રયવાળા; રત્નત્રય વડે શુદ્ધ એવા મુનિઓ
 ૭. પાપમોહિતબુદ્ધિઓ = જેમની બુદ્ધિ પાપમોહિત છે એવા જીવો.
 ૮. ત્યક્ત = તજાયેલા; અસ્વીકૃત; નહિ સ્વીકારાયેલા.
 ૯. પંચવચ્ચાસક્ત = પંચવિધ વચ્ચોમાં આસક્ત (અર્થાત્ રેશમી; સુતરાઉ વગેરે પાંચ પ્રકારનાં વચ્ચો ધારણ કરનાર).
 ૧૦. યાચનશીલ = યાચનાસ્વભાવવાળા (અર્થાત્ માગીને—માગણી કરીને—આહારાદિ લેનારા)
 ૧૧. લીન આધાકર્મમાં = અધઃકર્મમાં રત (અર્થાત્ અધઃકર્મરૂપ દોષવાળો આહાર લેનાર).

નિર્મોહ, વિજિતકષાય, ^૧બાવીશ-પરિષદી, નિર્ગ્રંથ છે,
 છે મુક્ત પાપારંભથી, તે મોક્ષમાર્ગે ^૨ગૃહીત છે. ૮૦.
 છું એકલો હું, કોઈ પણ મારાં નથી લોકત્રયે,
 —એ ભાવનાથી યોગીઓ પામે સુશાશ્વત સૌખ્યને. ૮૧.
 જે દેવ-ગુરુના ભક્ત છે, ^૩નિર્વેદશ્રેણી ચિંતવે,
 જે ધ્યાનરત, ^૪સુચરિત્ર છે, તે મોક્ષમાર્ગે ગૃહિત છે. ૮૨.
 નિશ્ચયનયે—જ્યાં આત્મા ^૫આત્માર્થ આત્મામાં રમે,
 તે યોગી છે સુચરિત્રસંયુત; તે લહે નિર્વાણને. ૮૩.
 છે યોગી, ^૬પુરુષાકાર, જીવ ^૭વરજ્ઞાનદર્શનપૂર્ણ છે;
^૮ધ્યાનાર યોગી પાપનાશક ^૯દ્વંદ્વવિરહિત હોય છે. ૮૪.
 શ્રમણાર્થ જિન-ઉપદેશ ભાખ્યો, શ્રાવકાર્થ સુણો હવે,
 સંસારનું હરનાર ^{૧૦}શિવ-કરનાર કારણ પરમ એ. ૮૫.
 ગ્રહી મેરુપર્વત-સમ અકંપ સુનિર્મળા સમ્યક્ત્વને,
 હે શ્રાવકો! દુખનાશ અર્થે ધ્યાનમાં ધ્યાતવ્ય તે. ૮૬.

-
૧. બાવીશ-પરિષદી = બાવીશ પરિષદોને સહનારા.
 ૨. ગૃહીત = ગ્રહવામાં આવેલા; સ્વીકારવામાં આવેલા; સ્વીકૃત; અંગીકૃત.
 ૩. નિર્વેદશ્રેણી = વૈરાગ્યની પરંપરા; વૈરાગ્યભાવનાઓની હારમાળા.
 ૪. સુચરિત્ર = સારા ચારિત્રવાળા; સત્યચારિત્રયુક્ત.
 ૫. આત્માર્થ = આત્મા અર્થે; આત્મા માટે.
 ૬. પુરુષાકાર = પુરુષના આકારે.
 ૭. વરજ્ઞાનદર્શનપૂર્ણ = (સ્વભાવે) ઉત્તમ જ્ઞાનદર્શનથી પરિપૂર્ણ.
 ૮. ધ્યાનાર = એવા જીવને—આત્માને—જે ધ્યાવે છે તે.
 ૯. દ્વંદ્વવિરહિત = નિર્દ્વંદ્વ; (રાગદ્વેષાદિ) દ્વંદ્વથી રહિત.
 ૧૦. શિવ કરનાર = મોક્ષનું કરનારું; સિદ્ધિકર.

સમ્યક્ત્વને જે જીવ ધ્યાવે તે સુદૃષ્ટિ હોય છે,
 સમ્યક્ત્વપરિણત વર્તતો દુષ્ટાષ્ટકર્મો ક્ષય કરે. ૮૭.
 બહુ કથનથી શું? ^૧નરવરો ^૨ગત કાળ જે ^૩સિદ્ધિયા અહો!
 જે સિદ્ધશે ભવ્યો હવે, સમ્યક્ત્વમહિમા જાણવો. ૮૮.
 નર ધન્ય તે, ^૪સુકૃતાર્થ તે, પંડિત અને શૂરવીર તે,
 સ્વપ્નેય મલિન કર્યું ન જેણે ^૫સિદ્ધિકર સમ્યક્ત્વને. ૮૯.
^૬હિંસાસુવિરહિત ધર્મ, દોષ અઢાર વર્જિત દેવનું,
 નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કેરું જે શ્રદ્ધાન તે સમકિત કહ્યું. ૯૦.
 સમ્યક્ત્વ તેને, જેહ માને ^૭લિંગ પરનિરપેક્ષને,
^૮રૂપે યથાજાતક, ^૯સુસંયત, સર્વસંગવિમુક્તને. ૯૧.
 જે દેવ ^{૧૦}કુત્સિત, ધર્મ કુત્સિત, લિંગ કુત્સિત વંદતા,
 ભય, શરમ વા ગારવ થકી, તે જીવ છે મિથ્યાત્વમાં. ૯૨.
 વંદન અસંયત, ^{૧૧}રક્ત દેવો, લિંગ ^{૧૨}સપરાપેક્ષને,
 -એ માન્ય હોય કુદૃષ્ટિને, નહિ શુદ્ધ સમ્યગ્દૃષ્ટિને. ૯૩.

-
૧. નરવરો = ઉત્તમ પુરુષો. ૨. ગત કાળ = ભૂતકાળમાં; પૂર્વે.
 ૩. સિદ્ધિયા = સિદ્ધ થયા; મોક્ષ પામ્યા.
 ૪. સુકૃતાર્થ = જેમણે પ્રયોજનને સારી રીતે સિદ્ધ કર્યું છે એવા; સુકૃતકૃત્ય.
 ૫. સિદ્ધિકર = સિદ્ધિ કરનાર; મોક્ષ કરનાર.
 ૬. હિંસા સુવિરહિત = હિંસારહિત.
 ૭. લિંગ પરનિરપેક્ષને = પરથી નિરપેક્ષ એવા (અંતર્બાહ્ય) લિંગને; પરને નહિ અવલંબનારા એવા લિંગને.
 ૮. રૂપે યથાજાતક = (આંતરલિંગ-અપેક્ષાએ) યથાનિષ્પન્ન-સહજ-સ્વાભાવિક-નિરુપાધિક રૂપવાળા; (બાહ્યલિંગ-અપેક્ષાએ) જન્મ્યા પ્રમાણેના રૂપવાળા.
 ૯. સુસંયત = સારી રીતે સંયત; સુસંયમયુક્ત. ૧૦. કુત્સિત = નિદિત; ખરાબ; અધમ. ૧૦. રક્ત = રાગી. ૧૨. સપરાપેક્ષ = પરની અપેક્ષાવાળા.

સમ્યક્ત્વયુત શ્રાવક કરે જિનદેવદેશિત ધર્મને;
 વિપરીત તેથી જે કરે, કુદૃષ્ટિ તે જ્ઞાતવ્ય છે. ૯૪.
 દૃષ્ટિ જે, તે સુખવિહીન પરિભ્રમે સંસારમાં,
 જર-જન્મ-મરણપ્રચુરતા, દુખગણસહસ્ર ભર્યા જિહાં. ૯૫.
 ‘સમ્યક્ત્વ ગુણ, મિથ્યાત્વ દોષ’ તું એમ મન સુવિચારીને,
 કર તે તને જે મન રુચે; બહુ કથન શું કરવું અરે? ૯૬.
 નિર્ગ્રંથ, બાહ્ય અસંગ, પણ નહિ ત્યક્ત મિથ્યાભાવ જ્યાં,
 જાણે ન તે સમભાવ નિજ; શુ ^૧સ્થાન-મૌન કરે તિહાં? ૯૭.
 જે મૂળગુણને છેદીને મુનિ બાહ્યકર્મો આચરે,
 પામે ન શિવસુખ ^૨નિશ્ચયે ^૩જિનકથિત-લિંગ-વિરાધને. ૯૮.
 બહિરંગ કર્મો શું કરે? ઉપવાસ બહુવિધ શું કરે?
 રે! શું કરે આતાપના?—આત્મસ્વભાવવિરુદ્ધ જે. ૯૯.
 પુષ્કળ ભણે શ્રુતને ભલે, ચારિત્ર બહુવિધ આચરે,
 છે બાળશ્રુત ને બાળચારિત્ર, આત્મથી વિપરીત જે. ૧૦૦.
 છે સાધુ જે વૈરાગ્યપર ને વિમુખ પરદ્રવ્યો વિષે,
 ભવસુખવિરક્ત, સ્વકીય શુદ્ધ સુખો વિષે અનુરક્ત જે. ૧૦૧.
^૪આદેયહેય-સુનિશ્ચયી, ^૫ગુણગણવિભૂષિત-અંગ જે,

-
૧. સ્થાન = નિશ્ચળપણે ઊભા રહેવું તે; ઊભાં ઊભાં કાર્યોત્સર્ગસ્થિત રહેવું તે; એક આસને નિશ્ચળ રહેવું તે.
 ૨. નિશ્ચયે = નક્કી.
 ૩. જિનકથિત-લિંગ-વિરાધને = જિનકથિત લિંગની વિરાધના કરતો હોવાથી.
 ૪. આદેયહેય-સુનિશ્ચયી = ઉપાદેય અને હેયનો જેમણે નિશ્ચય કરેલો છે એવા.
 ૫. ગુણગણ વિભૂષિત-અંગ = ગુણોના સમૂહથી સુશોભિત અંગવાળા.

પ્રણમે ^૧પ્રણત જન, ^૨ધ્યાત જન ધ્યાવે નિરંતર જેહને,
તું જાણ તત્ત્વ ^૩તનસ્થ તે, જે ^૪સ્તવનપ્રાપ્ત જનો સ્તવે. ૧૦૩.

અર્હત-સિદ્ધાચાર્ય-અધ્યાપક-શ્રમણ—પરમેષ્ઠી જે,
પાંચેય છે આત્મા મહીં; આત્મા શરણ મારું ખરે. ૧૦૪.

સમ્યક્ત્વ, સમ્યગ્જ્ઞાન, સત્યારિત્ર, સત્તપચરણ જે,
ચારેય છે આત્મા મહીં; આત્મા શરણ મારું ખરે. ૧૦૫.

આ જિનનિરૂપિત મોક્ષપ્રાભુત-શાસ્ત્રને સદ્ભક્તિએ
જે પઠન-શ્રવણ કરે અને ભાવે, લહે સુખ નિત્યને. ૧૦૬.

૧. પ્રણત જન = બીજાઓ વડે જેમને પ્રણમવામાં આવે છે તે જનો.

૨. ધ્યાત જન = બીજાઓ વડે જેમને ધ્યાવામાં આવે છે તે જનો.

૩. તનસ્થ = દેહસ્થ; શરીરમાં રહેલ.

૪. સ્તવનપ્રાપ્ત જનો = બીજાઓ વડે જેમને સ્તવવામાં આવે છે તે જનો.

૭. લિંગપ્રાભૂત

જે જીવ મુનિનું બાહ્યલિંગ ધારણ કરીને અતિ ભ્રષ્ટાચારીપણે વર્તે છે, તેનું અતિ નિકૃષ્ટપણું અને નિંદ્યપણું આ પ્રાભૂતમાં દર્શાવ્યું છે.

કરીને નમન ભગવંત શ્રી અર્હતને, શ્રી સિદ્ધને,
ભાખીશ હું સંક્ષેપથી મુનિલિંગપ્રાભૂતશાસ્ત્રને. ૧.

હોયે ધરમથી લિંગ, ધર્મ ન લિંગમાત્રથી હોય છે;
રે! ભાવધર્મ તું જાણ, તારે લિંગથી શું કાર્ય છે? ૨.

જે ^૧પાપમોહિતબુદ્ધિ, જિનવરલિંગ ધરી, ^૨લિંગિત્વને;
ઉપહસિત કરતો, તે ^૩વિઘાતે ^૪લિંગીઓના લિંગને. ૩.

જે લિંગ ધારી નૃત્ય, ગાયન, વાદ્યવાદનને કરે,
તે પાપમોહિતબુદ્ધિ છે તિર્યચયોનિ, ન શ્રમણ છે. ૪.

જે સંગ્રહે, રક્ષે ^૫બહુશ્રમપૂર્વ, ધ્યાવે ^૬આર્તને,
તે પાપમોહિતબુદ્ધિ છે તિર્યચયોનિ, ન શ્રમણ છે. ૫.

^૭ધૂત જે રમે, બહુમાન-ગર્વિત વાદ-કલહ સદા કરે,
લિંગીરૂપે કરતો થકો પાપી નરકગામી બને. ૬.

-
૧. પાપમોહિતબુદ્ધિ = જેની બુદ્ધિ પાપમોહિત છે એવો પુરુષ.
 ૨. લિંગિત્વને ઉપહસિત કરતો = લિંગીપણાનો ઉપહાસ કરે છે; લિંગીભાવની મશ્કરી કરે છે; મુનિપણાની મજાક કરે છે.
 ૩. વિઘાતે = ઘાત કરે છે; નષ્ટ કરે છે; હાનિ પહોંચાડે છે.
 ૪. લિંગીઓ = મુનિઓ; સાધુઓ; શ્રમણો.
 ૫. બહુશ્રમપૂર્વ = બહુ શ્રમપૂર્વક; ઘણા પ્રયત્નથી.
 ૬. આર્ત = આર્તધ્યાન.
 ૭. ધૂત = જુગાર.

જે ^૧પાપ-ઉપહતભાવ સેવે લિંગમાં અબ્રહ્મને,
 તે પાપમોહિતબુદ્ધિને પરિભ્રમણ ^૨સંસૃતિકાનને. ૭.

જ્યાં લિંગરૂપે જ્ઞાનદર્શનચરણનું ધારણ નહીં,
 ને ધ્યાન ધ્યાવે આર્ત, તેહ અનંતસંસારી મુનિ. ૮.

જોડે વિવાહ, કરે કૃષિ-વ્યાપાર-જીવવિધાત જે,
 લિંગીરૂપે કરતો થકો પાપી નરકગામી બને. ૯.

ચોરો-લબાડોને લડાવે, તીવ્ર પરિણામો કરે,
 ચોપાટ-આદિક જે રમે, લિંગી નરકગામી બને. ૧૦.

દેગજ્ઞાનચરણે, નિત્યકર્મે, તપનિયમસંયમ વિષે
 જે વર્તતો પીડા કરે, લિંગી નરકગામી બને. ૧૧.

જે ભોજને રસગૃહ્ણિ કરતો વર્તતો કામાદિકે,
 માયાવી લિંગવિનાશી તે તિર્યચ્યોનિ, ન શ્રમણ છે. ૧૨.

^૩પિંડાર્થ જે દોડે અને કરી કલહ ભોજન જે કરે,
 ઈર્ષા કરે જે અન્યની, જિનમાર્ગનો નહિ શ્રમણ તે. ૧૩.

^૪અણદત્તનું જ્યાં ગ્રહણ, જે ^૫અસમક્ષ પરનિંદા કરે,
 જિનલિંગધારક હો છતાં તે શ્રમણ ચોર સમાન છે. ૧૪.

^૬લિંગાત્મ ઈર્યાસમિતિનો ધારક છતાં કૂદે, પડે,
 દોડે, ઉખાડે ભોંય, તે તિર્યચ્યોનિ, ન શ્રમણ છે. ૧૫.

-
૧. પાપ-ઉપહતભાવ = પાપથી જેનો ભાવ હણાયેલો છે એવો પુરુષ.
 ૨. સંસૃતિકાનને = સંસારરૂપી વનમાં.
 ૩. પિંડાર્થ = આહાર અર્થે; ભોજનપ્રાપ્તિ માટે.
 ૪. અણદત્ત = અદત્ત; અણદીધેલ; નહિ દેવામાં આવેલ.
 ૫. અસમક્ષ = પરોક્ષપણે; અપ્રત્યક્ષપણે; અસમીપપણે; છાની રીતે.
 ૬. લિંગાત્મ = લિંગરૂપ; મુનિલિંગસ્વરૂપ.

- જે અવગણીને બંધ, ખાંડે ધાન્ય, ખોદે પૃથ્વીને,
બહુ વૃક્ષ છેદે જેહ, તે તિર્યચ્યોનિ, ન શ્રમણ છે. ૧૬.
- સ્ત્રીવર્ગ પર નિત રાગ કરતો, દોષ દે છે અન્યને,
દેગજ્ઞાનથી જે શૂન્ય, તે તિર્યચ્યોનિ, ન શ્રમણ છે. ૧૭.
- દીક્ષાવિહીન ગૃહસ્થ ને શિષ્યે ધરે બહુ સ્નેહ જે,
આચાર-વિનયવિહીન, તે તિર્યચ્યોનિ, ન શ્રમણ છે. ૧૮.
- ઈમ વર્તનારો સંયતોની મધ્ય નિત્ય રહે ભલે,
ને હોય ^૧બહુશ્રુત, તોય ^૨ભાવવિનષ્ટ છે, નહિ શ્રમણ છે. ૧૯.
- સ્ત્રીવર્ગમાં ^૩વિશ્વસ્ત દે છે જ્ઞાન-દર્શન-ચરણ જે,
પાર્શ્વસ્થથી પણ હીન ભાવવિનષ્ટ છે, નહિ શ્રમણ છે. ૨૦.
- ^૪અસતીગૃહે ભોજન, ^૫કરે સ્તુતિ નિત્ય, પોષે ^૬પિંડ જે,
અજ્ઞાનભાવે યુક્ત ભાવવિનષ્ટ છે, નહિ શ્રમણ છે. ૨૧.
- એ રીત સર્વજ્ઞે કથિત આ લિંગપ્રાભુત જાણીને,
જે ધર્મ પાળે ^૭કષ્ટ સહ, તે સ્થાન ઉત્તમને લહે. ૨૨.

-
૧. બહુશ્રુત = બહુ શાસ્ત્રોનો જાણનાર; વિદ્વાન.
૨. ભાવવિનષ્ટ = ભાવભ્રષ્ટ; ભાવશૂન્ય; શુદ્ધભાવથી (દર્શનજ્ઞાનચારિત્રથી) રહિત.
૩. વિશ્વસ્ત = (૧) વિશ્વાસુપણે અર્થાત્ (સ્ત્રીવર્ગનો) વિશ્વાસ કરીને; નિર્ભયપણે; (૨) વિશ્વસનીયપણે અર્થાત્ (સ્ત્રીવર્ગમાં) વિશ્વાસ ઉપજાવીને.
૪. અસતીગૃહે = વ્યભિચારિણી સ્ત્રીના ઘરે.
૫. કરે સ્તુતિ નિત્ય = હંમેશા તેની પ્રશંસા કરે છે.
૬. પિંડ = શરીર.
૭. કષ્ટ સહ = કષ્ટ સહિત; પ્રયત્નપૂર્વક.

૮. શીલપ્રાભૂત

જ્ઞાન વિના (—સમ્યગ્જ્ઞાન વિના) જે કદી હોતું નથી એવા શીલનાં (—સત્શીલનાં) તત્ત્વજ્ઞાનગંભીર સુમધુર ગુણગાન આ પ્રાભૂતમાં જિનકથન અનુસાર ગાયાં છે.

- ૧વિસ્તીર્ણલોચન, ૨રક્તકજકોમલ-સુપદ શ્રી વીરને
ત્રિવિધે કરીને વંદના, હું વર્ણવું શીલગુણને. ૧.
- ન વિરોધ ભાખ્યો જ્ઞાનીઓએ શીલને ને જ્ઞાનને;
વિષયો કરે છે નષ્ટ કેવળ શીલવિરહિત જ્ઞાનને. ૨.
- દુષ્કર જણાવું જ્ઞાનનું, પછી ભાવના દુષ્કર અરે!
વળી ભાવનાયુત જીવને દુષ્કર વિષયવૈરાગ્ય છે. ૩.
- જાણે ન આત્મા જ્ઞાનને, વર્તે વિષયવશ જ્યાં લગી;
નહિ ૩ક્ષપણ પૂરવકર્મનું કેવળ વિષયવૈરાગ્યથી. ૪.
- જે જ્ઞાન ચરણવિહીન, ધારણ લિંગનું દેગહીન જે,
તપચરણ જે સંયમસુવિરહિત, તે બધુંય ૪નિરર્થ છે. ૫.
- જે જ્ઞાન ચરણવિશુદ્ધ, ધારણ લિંગનું ૫દેગશુદ્ધ જે,
તપ જે ૬સસંયમ, તે ભલે થોડું, મહાફળયુક્ત છે. ૬.
- નર કોઈ, જાણી જ્ઞાનને, આસક્ત રહી વિષયાદિકે,
ભટકે ચતુર્ગતિમાં અરે! વિષયે વિમોહિત મૂઢ એ. ૭.

-
૧. વિસ્તીર્ણલોચન = (૧) વિશાળ નેત્રવાળા; (૨) વિસ્તૃત દર્શનજ્ઞાનવાળા.
 ૨. રક્તકજકોમલ-સુપદ = લાલ કમળ જેવાં કોમળ જેમનાં સુપદ (સુંદર ચરણો અથવા રાગદ્વેષરહિત વચનો) છે એવા.
 ૩. ક્ષપણ = ક્ષય કરવો તે; નાશ કરવો તે. ૪. નિરર્થ = નિર્રથક; નિષ્ફળ.
 ૫. દેગશુદ્ધ = સમ્યગ્દર્શન વડે શુદ્ધ. ૬. સસંયમ = સંયમ સહિત.

- પણ વિષયમાંહિ વિરક્ત, જાણી જ્ઞાન, ભાવનયુક્ત જે,
નિઃશંક તે તપગુણસહિત છેદે ચતુર્ગતિભ્રમણને. ૮.
- ધમતાં લવણ-ખડીલેપપૂર્વક કનક નિર્મળ થાય છે,
ત્યમ જીવ પણ સુવિશુદ્ધ ^૧જ્ઞાનસલિલથી નિર્મળ બને. ૯.
- જે જ્ઞાનથી ગર્વિત બની વિષયો મહીં રાયે જનો,
તે જ્ઞાનનો નહિ દોષ, દોષ કુપુરુષ મંદમતિ તણો. ૧૦.
- સમ્યક્ત્વસંયુત જ્ઞાન, દર્શન, તપ અને ચારિત્રથી
ચારિત્રશુદ્ધ જીવો કરે ઉપલબ્ધિ ^૨પરિનિર્વાણની. ૧૧.
- જે શીલને રક્ષે, સુદર્શનશુદ્ધ, દેહચારિત્ર જે,
જે વિષયમાંહી ^૩વિરક્તમન, નિશ્ચિત લહે નિર્વાણને. ૧૨.
- છે ^૪ઈષ્ટદર્શી માર્ગમાં, હો વિષયમાં મોહિત ભલે;
ઉન્માર્ગદર્શી જીવનું જે જ્ઞાન તેય નિરર્થ છે. ૧૩.
- ^૫દુર્મત-કુશાસ્ત્રપ્રશંસકો જાણે વિવિધ શાસ્ત્રો ભલે,
વ્રત-શીલ-જ્ઞાનવિહીન છે તેથી ન આરાધક ખરે. ૧૪.
- હો રૂપશ્રીગર્વિત, ભલે લાવણ્યયોવનકાન્તિ હો,
માનવજનમ છે નિષ્પ્રયોજન શીલગુણવર્જિત તણો. ૧૫.
- વ્યાકરણ, છંદો, ન્યાય, વૈશેષિક, વ્યવહારાદિનાં
શાસ્ત્રો તણું હો જ્ઞાન તોપણ શીલ ઉત્તમ સર્વમાં. ૧૬.
- રે! શીલગુણમંડિત ભવિકના દેવ વલ્લભ હોય છે;
લોકે કુશીલ જનો, ભલે શ્રુતપારગત હો, તુચ્છ છે. ૧૭.

૧. જ્ઞાનસલિલ = જ્ઞાનજળ; જ્ઞાનરૂપી નીર.

૨. પરિનિર્વાણ = મોક્ષ. ૩. વિરક્તમન = વિરક્ત મનવાળા.

૪. ઈષ્ટદર્શી = ઈષ્ટને દેખનાર; હિતને શ્રદ્ધનાર; સન્માર્ગની શ્રદ્ધાવાળા.

૫. દુર્મત = કુમત.

સૌથી ભલે હો ^૧હીન, ^૨રૂપવિરૂપ, યૌવનભ્રષ્ટ હો,
^૩માનુષ્ય તેનું છે ^૪સુજીવિત, શીલ જેનું સુશીલ હો. ૧૮.

પ્રાણીદયા, દમ, સત્ય, બ્રહ્મ, અયૌર્ય ને સંતુષ્ટતા,
 સમ્યક્ત્વ, જ્ઞાન, તપશ્ચરણ છે શીલના પરિવારમાં. ૧૯.

છે શીલ તે તપ શુદ્ધ, તે દેગશુદ્ધિ, જ્ઞાનવિશુદ્ધિ છે,
 છે શીલ ^૫અરિ વિષયો તણો ને શીલ ^૬શિવસોપાન છે. ૨૦.

વિષ ઘોર જંગમ-સ્થાવરોનું નષ્ટ કરતું સર્વને,
 પણ ^૭વિષયલુબ્ધ તણું વિઘાતક વિષયવિષ અતિરૌદ્ર છે. ૨૧.

વિષવેદનાહત જીવ એક જ વાર પામે મરણને,
 પણ વિષયવિષહત જીવ તો ^૮સંસારકાંતારે ભમે. ૨૨.

બહુ વેદના નરકો વિષે, દુઃખો મનુજ-તિર્યંચમાં,
 દેવેય ^૯દુર્ભગતા લહે વિષયાવલંબી આતમા. ૨૩.

^{૧૦}તુષ દૂર કરતાં જે રીતે કંઈ ^{૧૧}દ્રવ્ય નરનું ન જાય છે,
 તપશીલવંત ^{૧૨}સુકુશલ, ^{૧૩}ખળ માફક, વિષયવિષને તજે. ૨૪.

૧. હીન = હીણા (અર્થાત્ કુલાદિ બાહ્ય સંપત્તિ અપેક્ષાએ હલકા).
૨. રૂપવિરૂપ = રૂપે વિરૂપ; રૂપ-અપેક્ષાએ કુરૂપ.
૩. માનુષ્ય = મનુષ્યપણું (અર્થાત્ મનુષ્યજીવન).
૪. સુજીવિત = સારી રીતે જિવાયેલું; પ્રશંસનીયપણે—સફળપણે જીવવામાં આવેલું. ૫. અરિ = વેરી; શત્રુ.
૬. શિવસોપાન = મોક્ષનું પગથિયું.
૭. વિષયલુબ્ધ તણું વિઘાતક = વિષયલુબ્ધ જીવોનો ઘાત કરનારું (અર્થાત્ તેમનું અત્યંત બૂરું કરનારું). ૮. સંસારકાંતારે = સંસારરૂપી મોટા ભયંકર વનમાં.
૯. દુર્ભગતા = દુર્ભાગ્ય. ૧૦. તુષ દૂર કરતાં = ધાન્યમાંથી ફોતરાં વગેરે કચરો કાઢી નાખતાં. ૧૧. દ્રવ્ય = વસ્તુ (અર્થાત્ ધાન્ય).
૧૨. સુકુશલ = કુશળ અર્થાત્ પ્રવીણ પુરુષ. ૧૩. ખળ = વસ્તુનો રસકસ વિનાનો નકામો ભાગ—કચરો; સત્ત્વ કાઢી લેતાં બાકી રહેતા કૂચા.

- છે ભદ્ર, ગોળ, વિશાળ ને ખંડાત્મ અંગ શરીરમાં,
તે સર્વ હોય સુપ્રાત્મ તોપણ શીલ ઉત્તમ સર્વમાં. ૨૫.
- દુર્મતવિમોહિત વિષયલુબ્ધ જનો ઈતરજન સાથમાં
¹અરઘટ્ટિકાના ચક્ર જેમ પરિભ્રમે સંસારમાં. ૨૬.
- જે કર્મગ્રંથિ વિષયરાગે બદ્ધ છે આત્મા વિષે,
તપચરણ-સંયમ-શીલથી સુકૃતાર્થ છેદે તેહને. ૨૭.
- તપ-દાન-શીલ-સુવિનય—રત્નસમૂહ સહ, જલધિ સમો,
²સોહંત ³જીવ સશીલ પામે શ્રેષ્ઠ શિવપદને અહો! ૨૮.
- દેખાય છે શું મોક્ષ સ્ત્રી-પશુ-ગાય-ગર્દભ-શ્વાનનો?
જે ⁴તુર્યને સાધે, લહે છે મોક્ષ;—દેખો સૌ જનો. ૨૯.
- જો મોક્ષ સાધિત હોત ⁵વિષયવિલુબ્ધ જ્ઞાનધરો વડે,
દશપૂર્વધર પણ સાત્યકિસુત કેમ પામત નરકને? ૩૦.
- જો શીલ વિણ બસ જ્ઞાનથી કહી હોય શુદ્ધિ જ્ઞાનીએ,
દશપૂર્વધરનો ભાવ કેમ થયો નહીં નિર્મળ અરે? ૩૧.
- ⁶વિષયે વિરક્ત કરે ⁷સુસહ અતિ-ઉગ્ર નારકવેદના
ને પામતા અર્હતપદ;—વીરે કહ્યું જિનમાર્ગમાં. ૩૨.
- ⁸અત્યક્ષ-શિવપદપ્રાપ્તિ આમ ઘણા પ્રકારે શીલથી
પ્રત્યક્ષદર્શનજ્ઞાનધર લોકજ જિનદેવે કહી. ૩૩.

૧. અરઘટ્ટિકા = રેંટ. ૨. સોહંત = સોહતો; શોભતો.

૩. જીવ સશીલ = શીલસહિત જીવ; શીલવાન જીવ.

૪. તુર્યને = ચતુર્થને (અર્થાત્ મોક્ષરૂપ ચોથા પુરુષાર્થને).

૫. વિષયવિલુબ્ધ = વિષયલુબ્ધ; વિષયોના લોલુપ.

૬. વિષયે વિરક્ત = વિષયવિરક્ત જીવો.

૭. સુસહ = સહેલાઈથી સહન થાય એવી (અર્થાત્ હળવી).

૮. અત્યક્ષ = અતીન્દ્રિય; ઈન્દ્રિયાતીત.

સમ્યક્ત્વ-દર્શન-જ્ઞાન-તપ-વીર્યાચરણ આત્મા વિષે,
 પવને સહિત ^૧પાવક સમાન, ^૨દહે ^૩પુરાતન કર્મને. ૩૪.
 જિજિતેન્દ્રિ વિષયવિરક્ત થઈ, ધરીને વિનય-તપ-શીલને,
^૪ધીરા ^૬દહી વસુ કર્મ, શિવગતિપ્રાપ્ત સિદ્ધપ્રભુ બને. ૩૫.
 જે શ્રમણ કેરું જન્મતરુ લાવણ્ય-શીલસમૃદ્ધ છે,
 તે શીલધર છે, છે મહાત્મા, લોકમાં ગુણ વિસ્તરે. ૩૬.
 દેગશુદ્ધિ, જ્ઞાન, સમાધિ, ધ્યાન સ્વશક્તિ-આશ્રિત હોય છે,
 સમ્યક્ત્વથી જીવો લહે છે ^૭બોધિને જિનશાસને. ૩૭.
 જિનવચનનો ગ્રહી સાર, વિષયવિરક્ત ધીર તપોધનો,
 કરી સ્નાન ^૮શીલસલિલથી, સુખ સિદ્ધિનું પામે અહો! ૩૮.
 આરાધનાપરિણત સરવ ગુણથી કરે ^{૧૦}કૃશ કર્મને,
 સુખદ્રુખરહિત ^{૧૧}મનશુદ્ધ તે ક્ષેપે કરમરૂપ ધૂળને. ૩૯.
 અર્હતમાં શુભ ભક્તિ શ્રદ્ધાશુદ્ધિયુત સમ્યક્ત્વ છે,
 ને શીલ વિષયવિરાગતા છે; જ્ઞાન બીજું કયું હવે? ૪૦.

૧. પાવક = અગ્નિ.

૨. દહે = બાળે.

૩. પુરાતન = જૂનાં.

૪. વિજિતેન્દ્રિ = જિતેન્દ્રિય.

૫. ધીરા = ધીર પુરુષો.

૬. દહી વસુ કર્મ = આઠ કર્મને બાળીને.

૭. બોધિ = રત્નત્રયપરિણતિ.

૮. શીલસલિલ = શીલરૂપી જળ.

૯. આરાધનાપરિણત = આરાધનારૂપે પરિણમેલા પુરુષો.

૧૦. કૃશ = નબળાં; પાતળાં; ક્ષીણ.

૧૧. મનશુદ્ધ = શુદ્ધ મનવાળા (અર્થાત્ શુદ્ધ પરિણતિવાળા).